

ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΣΗ ΑΝΑΤΟΛΗ

Συντάσσεται από την Ομάδα Εργασίας του Κέντρου Μεσογειακών & Μεσανατολικών Σπουδών του Ινστιτούτου Διεθνών Σχέσεων (ΚΕ.Μ.ΜΕ.Σ.)

Ενημερωτικό Δελτίο
για τη Μέση Ανατολή και τη Μεσόγειο

Umm Kulthum's Greatest Hits από το Venetia Porter, *Word into Art, Artists of the Modern Middle East*,
Λονδίνο: British Museum Press, 2006.

Η αμνηχανία
της αραβικής
δύναμης: **Αίγυπτος**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η κρίση του Σουέζ 1956

σελ. 02

Η σχέση της Αιγύπτου με τις ΗΠΑ σε δοκιμασία

σελ. 04

Η Αίγυπτος προς την περιφερειακή ηγεμονία;

σελ. 07

Πολιτικό Ισλάμ στην Αίγυπτο

σελ. 10

Ευρωπαϊκή Ένωση και Αίγυπτος

σελ. 13

Αίγυπτος και Αφρική

σελ. 15

Ο ρόλος της Αιγύπτου στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη

σελ. 17

Βιβλιοπαρουσίαση: Yizhak Nakash, *Reaching for Power*

σελ. 19

Σύντομες αναλύσεις

σελ. 21

ΕΚΤΑΚΤΗ ΑΝΑΛΥΣΗ: Δολοφονία Gemayel: Η επιστροφή του εμφυλίου στο Λίβανο;

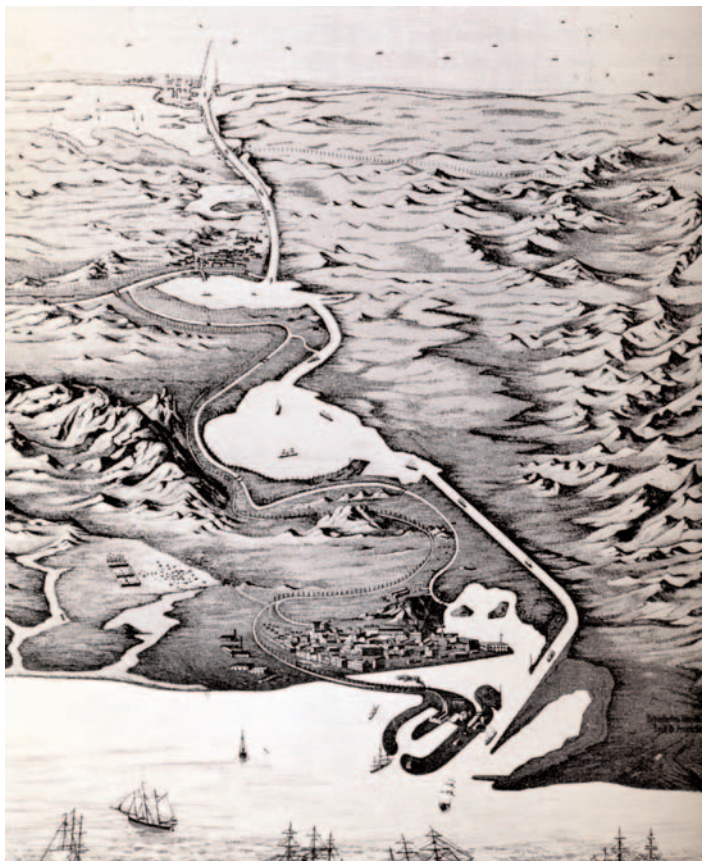
σελ. 23

Η Κρίση του Σουέζ: Διακυβεύματα 50 Χρόνια Μετά

Σωτήρης Ρούσσο

Πενήντα χρόνια από την κρίση του Σουέζ βρίσκουν τη Μέση Ανατολή να είναι και πάλι το «βαρόμετρο» της παγκόσμιας ηγεμονίας. Όπως τότε έτσι και σήμερα, στην περιοχή της Μέσης Ανατολής διακυβεύονται πολύ περισσότερα από περιφερειακές ηγεμονίες και ισορροπίες. Και στις δύο περιόδους διακυβεύονται τρία βασικά ζητήματα, το μοντέλο του διεθνούς συστήματος, η ιδεολογική βάση του και οι περιφερειακοί συσχετισμοί.

Panorama of the Suez Canal at the time of its opening in 1869, and to J. Richmond, Egypt 1798-1952, Methuen Co Ltd, London, 1977

Στην κρίση του Σουέζ το 1956 είχαμε το σαφή τερματισμό του πολυπολικού συστήματος των Μεγάλων Δυνάμεων της Ευρώπης. Οι ΗΠΑ αφαίρεσαν από τη Γαλλία και τη Βρετανία τη δυνατότητα διατήρησης των αποικιακών τους αυτοκρατοριών. Η παγκόσμια ηγεμονία, με τη μορφή των αποικιακού-εδαφικού ελέγχου μεγάλων περιοχών της γης, είχε τελειώσει. Ήταν αντίθετη στην πολιτική των ΗΠΑ, οι οποίες απέβλεπαν στην εδραίωση της ηγεμονία τους στο μετέπειτα Τρίτο Κόσμο μέσα από την ανοικτή οικονομική και πολιτική δράση. Η προσπάθεια της Μ. Βρετανίας, πριν αλλά και μετά την κρίση του Σουέζ, να αποκόψει τις ΗΠΑ από την ομάδα των νεοϊδρυθέντων κρατών μελών του ΟΗΕ που είχαν μόλις αποτινάξει την αποικιοκρατία, βρετανική ή γαλλική, απέτυχε. Το ιδεολογικό και πολιτικό σχήμα της αυτοκρατορίας έδινε πλέον τη θέση του στο σχήμα του «ελεύθερου κόσμου» και της «ελεύθερης αγοράς» που ευαγγελίζονταν οι ΗΠΑ.

Η κρίση οριστικοποίησε το διπολικό μοντέλο στο διεθνές σύστημα. Η σύμπτωσή της με την

Ουγγρική Επανάσταση δεν επηρέασε ουσιαστικά τις αποφάσεις των συμμετεχόντων, παρά μόνο ίσως στην επίσπευση των ισραηλινών επιχειρήσεων κατά λίγες ημέρες, ώστε να εκμεταλλευτούν τη σοβιετική απασχόληση με την Ουγγαρία. Επηρέασε, όμως, τη σοβιετική αποφασιστικότητα απέναντι στην Ουγ-

γρική Επανάσταση. Η ΕΣΣΔ έπρεπε να αποδείξει τη δύναμη και τη δυνατότά της να είναι ο αντιθετικός πόλος στο αναδυόμενο διπολικό σύστημα. Οποιαδήποτε αδυναμία της να ελέγξει την Ουγγαρία θα αποτελούσε σοβαρή αμφισβήτηση της θέσης της στο παγκόσμιο δίπολο.

Οι παλαιές Δυνάμεις, Μ. Βρετανία και Γαλλία, επέλεξαν διαφορετικούς δρόμους συμμαχιών. Οι Βρετανοί διάλεξαν να σφυρηλατήσουν μια ειδική εταιρική σχέση με τις ΗΠΑ, προσπαθώντας να τις προσελκύσουν στην άποψη ότι η διατήρηση των αποικιακών εδαφών είναι αναγκαία για την αναμέτρηση με το σοβιετικό συνασπισμό. Τελικά, παρά την επίτευξη αυτής της σχέσης, οι Βρετανοί δεν κατάφεραν να σύρουν τους Αμερικανούς στη στρατηγική διατήρησης της ετοιμοθάνατης αυτοκρατορίας. Από την άλλη πλευρά, οι Γάλλοι στράφηκαν στην Ευρώπη και στη δημιουργία ευρωπαϊκών οικονομικών συμμαχιών, ελπίζοντας ότι θα διατηρούσαν τις κτήσεις τους στηριζόμενοι στην αναδυόμενη γερμανική οικονομική δύναμη.

Η, ευεργετική για το Νάσερ, παρέμβαση των ΗΠΑ στην κρίση του Σουέζ δε σήμαινε ότι η αμερικανική πολιτική θα επέτρεπε τη μετατροπή της Αιγύπτου σε περιφερειακό ηγεμόνα. Ήδη, πριν την κρίση, η άρνηση της Παγκόσμιας Τράπεζας, μετά από αγγλο-αμερικανική παρέμβαση, να δοθεί δάνειο στην Αίγυπτο για την κατασκευή του μεγάλου φράγματος του Ασουάν στο Νείλο, στα μέσα του 1956, δείχνει αυτήν την απροθυμία των δύο δυνάμεων. Η αντίδραση της Βρετανίας και των ΗΠΑ στην ανάδειξη της Αιγύπτου σε περιφερειακό ηγεμόνα εκδηλώθηκε με την υποστήριξη είτε χαλαρών σχημάτων πολιτικής συνεργασίας, όπως ο Αραβικός Σύνδεσμος, είτε συμμαχιών μεταξύ κρατών της περιοχής, όπως το Σύμφωνο της Βαγδάτης και ο Αμυντικός Οργανισμός Μέσης Ανατολής. Το 1957 ανακοινώθηκε το Δόγμα Αϊζενχάουερ για την ανάσχεση της κομμουνιστικής επιρροής, που, ουσιαστικά, είχε στόχο τη διαφαινόμενη ηγεμονία της νασερικής Αιγύπτου. Στα πλαίσια αυτά, η Αμερική βοήθησε οικονομικά αλλά και στρατιωτικά, με την παρουσία του 6ου στόλου στην Ανατολική Μεσόγειο, την κατάπνιξη του νασερικού κινήματος στην Ιορδανία, και την αποστολή, το 1958, στρατευμάτων για να προστατεύσουν τη λιβανική κυβέρνηση από μια νασερική ιδεολογία εξέγερση.

Γυρίζοντας στο σήμερα, βλέπουμε ότι τόσο στην περίπτωση της αμερικανικής παρέμβασης στο Ιράκ όσο και στην περίπτωση του πυρηνικού προγράμματος του Ιράν, τα διακυβεύματα έχουν σημαντικές αναλογίες προς αυτά της κρίσης του Σουέζ. Δοκιμάζεται, κυρίως, η δυνατότητα των ΗΠΑ να διατηρήσουν την αδιαφιλονίκητη ηγεμονία τους σε ένα μονο-πολυπολικό σύστημα που αναδύεται σήμερα. Επίσης, η ηγεμονία τους αυτή γίνεται προσπάθεια να βασιστεί σε ιδεολογικά σχήματα επιβολής του δυτικού πολιτικού υποδείγματος και μείωσης της σημασίας της κρατικής κυριαρχίας και του ρόλου του κράτους στη διεθνή πολιτική.

Αν η κρίση του Σουέζ σηματοδότησε την ιδεολογική κυριαρχία του νασερικού παναραβισμού, η σημερινή κατάσταση στη Μέση Ανατολή αντικατοπτρίζεται στην κυριαρχία του πολιτικού Ισλάμ. Οι μορφές ποικίλουν: σουνιτικό ή σιιτικό, μετριοπαθές ή βίαια ριζοσπαστικό, τοπικό/ εθνικό ή παγκόσμιο/ δικτυακό. Η Μέση Ανατολή αποτελεί και πάλι το πεδίο αυτών των ανακατατάξεων, ένα πεδίο εξαιρετικά πολύπλοκο και προβληματικό, αν λάβει κανείς υπ' όψιν του τις ιδιομορφίες του (ισλαμικές κοινωνίες, πλουτοπαραγωγικές πηγές, ιστορικά βάρη, Παλαιστινιακό ζήτημα). Τέλος, τόσο η κρίση του Σουέζ όσο και η κρίση στο Ιράκ μας θυμίζουν τα λόγια του μεγάλου διανοητή και ιστορικού της Μέσης Ανατολής, Albert Hourani: «Όποιος ελέγχει τη Μέση Ανατολή, κυβερνά τον κόσμο και όποιος ενδιαφέρεται να κυβερνήσει τον κόσμο πρέπει να ενδιαφέρεται πως θα ελέγξει τη Μέση Ανατολή».

Συμμαχία σε Δοκιμασία: Αίγυπτος και ΗΠΑ μετά την 11η Σεπτεμβρίου

Ηλίας Τασόπουλος

Αμερικανοί διπλωμάτες χαρακτηρίζουν την Αίγυπτο ως το θεμέλιο λίθο της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή καθώς, πέρα από τον καίριο ρόλο της στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη, επηρεάζει άμεσα τα ζητήματα της διασποράς πυρηνικών όπλων, της αντιμετώπισης της τρομοκρατίας, ίσως και της σταθεροποίησης της περιοχής του Κόλπου και της Αφρικής. Σε αυτό το πλαίσιο, τα γεγονότα της 11η Σεπτεμβρίου και η πολυπλοκότητα του αμερικανικού συστήματος λήψης αποφάσεων θέτουν νέα δεδομένα για το αιγυπτιακό καθεστώς.

Μαζί με τη Σαουδική Αραβία, η Αίγυπτος αποτελεί τη βάση των συμμαχιών των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή τις τελευταίες δεκαετίες. Μετά από τη συμφωνία του Camp David το 1979, οι ΗΠΑ δεσμεύθηκαν για χορήγηση σημαντικής οικονομικής βοήθειας στην Αίγυπτο για μία απροσδιόριστη χρονική περίοδο. Δεδομένων των συνθηκών, η Αίγυπτος θεώρησε πως η προσέγγιση με τις ΗΠΑ θα μπορούσε να την καταστήσει ικανή να ανταγωνιστεί το Ισραήλ αλλά και να ανακτήσει τα χαμένα εδάφη από το Ισραήλ. Η αμερικανική απόφαση, η οποία έχει αποφέρει στην Αίγυπτο παραπάνω από 50 δισ. δολάρια σε βοήθεια από τις ΗΠΑ, βασίστηκε στην προαγωγή της σταθερότητας στο περιφερειακό υποσύστημα μέσω της διατήρησης της ισορροπίας ισχύος με το Ισραήλ.

Σήμερα, η Αίγυπτος είναι ο δεύτερος μεγαλύτερος αποδέκτης αμερικανικής βοήθειας, λαμβάνοντας ετησίως περισσότερο από 2 δισ. δολάρια, (1,3 δισ. στρατιωτική και περίπου 700 εκ. δολ. οικονομική, κατά μέσο όρο.) Αν και το 1999 τέθηκε σε εφαρμογή ένα δεκαετές σχέδιο που προέβλεπε τη σταδιακή μείωση της οικονομικής βοήθειας με αντιστάθμισμα τη βελτίωση των αιγυπτιακών όρων εμπορίου, η χορήγηση στρατιωτικής βοήθειας δεν αμφισβητήθηκε σοβαρά μέχρι το 2004.

Μέχρι την 11η Σεπτεμβρίου, ο εκδημοκρατισμός δεν συμπεριλαμβανόταν στις κύριες προτεραιότητες της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, η οποία στόχευε στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις και στη βελτίωση των σχέσεων της Αιγύπτου με το Ισραήλ. Ωστόσο, η περίπου παλινδρομική πορεία της Αιγύπτου προς τον εκδημοκρατισμό θα δυσχέραινε τις μεταξύ τους σχέσεις. Πλέον η Αίγυπτος αναφερόταν ως το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα των αρνητικών συνεπειών της χορήγησης οικονομικής βοήθειας σε χώρες με αυταρχικά καθεστώτα και της συμβολής της οικονομικής βοήθειας στη διατήρηση της κατεστημένης κατάστασης. Αρκετά μέλη του Κογκρέσου ζήτησαν να μειωθεί η βοήθεια στο στρατιωτικό τομέα, ενώ προτάθηκε και η διασύνδεση της με την πολιτική φιλελευθεροποίηση.

Το πολιτικό σύστημα μονοκομματικής κυριαρχίας της Αιγύπτου συναντούσε την αντίδραση του Κογκρέσου και αρκετές ομάδες πίεσης τάχθηκαν εναντίον του. Οι ευαγγελικοί αντιδρούσαν στη διατήρηση του, που συντελούσε στην καταπίεση της χριστιανικής μειονότητας των Κοπτών, θεωρώντας υποχρέωση τους να δρουν ως προστάτες των καταπιεσμένων χριστιανών σε όλο τον κόσμο. Επιπλέον, το ισραηλινό λόμπι ανέκαθεν πίεζε στην κατεύθυνση της συστολής της βοήθειας προς την Αίγυπτο, ιδίως της στρατιωτικής. Το ενδεχόμενο χρησιμοποίησης του πολιτικού βάρους της Αιγύπτου και της οικονομικής ισχύος της Σαουδικής Αραβίας, ώστε να πειστούν οι ΗΠΑ

να πιέσουν το Ισραήλ για παραχωρήσεις στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη, κατέστησε αναγκαίο για την ισραηλινή διασπορά να χρησιμοποιήσει την επιρροή της στο Κογκρέσο για να πιέσει τους Άραβες, ιδιαίτερα μετά την κατάρρευση της ειρηνευτικής διαδικασίας το 2000.

Η τάση του Κογκρέσου να αναθεωρήσει τις σχέσεις των ΗΠΑ με τα κράτη της Μέσης Ανατολής, έχοντας μεγάλη επιρροή λόγω της αρμοδιότητας του να εγκρίνει τη χορήγησης ετήσιας βοήθειας, περιέπλεξε την προσπάθεια της διοίκησης Bush να συνεργαστεί με τα κράτη της περιοχής εναντίον των τρομοκρατικών οργανώσεων. Ωστόσο, η δύσκολη θέση στην οποία βρέθηκε η Αίγυπτος δεν στάθηκε ικανή για να αναθεωρηθεί η αιγυπτοαμερικανική σχέση, καθώς αρκετοί βουλευτές με σημαντική επιρροή βρίσκονταν στο Κογκρέσο από την εποχή του Camp David κι ακόμα θεωρούσαν το ρόλο της Αιγύπτου σημαντικό.

Αν και το Κογκρέσο ενέκρινε τη συνέχιση της βοήθειας, ήταν σαφές πως υπήρχε μία ξεκάθαρη τάση δυσφορίας για την πρόοδο των πολιτικών μεταρρυθμίσεων. Αμερικανοί αναλυτές υποστηρίζουν πως η μεγαλύτερη αποτυχία της Αιγύπτου είναι να πείσει τις ΗΠΑ- και ειδικά τα μέλη του Κογκρέσου- για τη μεγάλη σημασία του ρόλου της στην περιοχή, καθώς τονίζεται μόνο η συμβολή της Αιγύπτου στην προοπτική επίλυσης της αραβοϊσραηλινή διαμάχης.

Ωστόσο, αυτό δεν ισχύει σε τόσο μεγάλο βαθμό για την εκτελεστική εξουσία, καθώς για την εκάστοτε διακυβέρνηση, όσο και για τους περισσότερους διπλωμάτες, η Αίγυπτος αξιολογείται ως ένας

καίριος σύμμαχος των ΗΠΑ. Συχνά διατηρείται στο παρασκήνιο η σημασία της Αιγύπτου ως κομβικού κράτους για τις μεταφορές στη Μεσόγειο κι η δυνατότητα απρόσκοπτης χρησιμοποίησης της Διώρυγας του Σουέζ για την επικοινωνία με τον Κόλπο, αλλά και η συνεργασία του αιγυπτιακού καθεστώτος σε στρατιωτικά ζητήματα και σε θέματα ανταλλαγής πληροφοριών. Αναλυτές, σπριζόμενοι σε παλαιότερες δηλώσεις αμερικανών αξιωματούχων, υποστηρίζουν πως η συνεργασία των ΗΠΑ με το αιγυπτιακό καθεστώς επεκτείνεται και στο ζήτημα της ανάκρισης υπόπτων τρομοκρατικών ενεργειών, όπου οι Αιγύπτιοι έχουν μεγαλύτερα περιθώρια στις διαθέσιμες μεθόδους επιτυχημένων ανακρίσεων...

Χρησιμοποιώντας τη στρατιωτική βοήθεια των ΗΠΑ, η Αίγυπτος έχει εκσυγχρονίσει το στρατό της, συμπεριλαμβανομένων των οπλικών συστημάτων της και των συστημάτων επικοινωνίας. Αυτό της έχει επιτρέψει να διατηρήσει την περιφερειακή της θέση στη Μέση Ανατολή και στην Αφρική, παρά τους σαφείς οικονομικούς περιορισμούς που αντιμετωπίζει για μία αυξημένη παρουσία στο εξωτερικό, σύμφωνα με δηλώσεις κυβερνητικών στελεχών.

Οι ΗΠΑ διατηρούν ακόμα ένα σημαντικό σημείο πίεσης, καθώς αποτελούν τον πρώτο εμπορικό εταίρο της Αιγύπτου σε διμερές επίπεδο. Το εμπόριο μεταξύ τους έφτασε τα 5 δισ. δολ. το 2005 με τις εξαγωγές της Αιγύπτου στις ΗΠΑ να αυξάνονται 90%, σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο.

Η Αίγυπτος επιζητά μία συμφωνία Ζώνης Ελεύθερων Συναλλαγών (ΖΕΣ) με τις ΗΠΑ - όπως διατηρούν μέχρι στιγμής η Ιορδανία, το Μαρόκο, το Μπαχρέιν και το Ομάν - ώστε να βελτιωθεί το οικονομικό περιβάλλον της χώρας με στόχο την προσέλκυση ξένων επενδύσεων. Αν και μία ΖΕΣ θα είχε αρκετά οφέλη για τις ΗΠΑ, αυτό το ζήτημα αντιμετωπίζεται στη συνολική αναπτυξιακή προοπτική της περιοχής, όπου έχει τεθεί ως στόχος η δημιουργία ΖΕΣ μεταξύ των κρατών της

περιοχής μέχρι το 2013. Ειδικότερα, οι ΗΠΑ προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν το οικονομικό τους βάρος ως εργαλείο για να προωθήσουν την οικονομική ολοκλήρωση μεταξύ του Ισραήλ και των γειτόνων του. Αυτός είναι ο λόγος που ως πρώτο βήμα, προτάθηκε στην Αίγυπτο μία συμφωνία Πιστοποιημένης Βιομηχανικής Ζώνης (ΠΒΖ), ώστε να εξάγει εμπορεύματα στις ΗΠΑ χωρίς δασμούς, κυρίως υφάσματα, αρκεί να συμπεριλαμβάνονται στην παραγωγή και ισραηλινές πρώτες ύλες. Η ΠΒΖ υπογράφηκε το Δεκέμβριο του 2004 και τέθηκε σε ισχύ το Φεβρουάριο του 2005, και μέχρι τώρα, σύμφωνα με αιγυπτιακές πηγές, έχει οδηγήσει σε οικονομικά κέρδη και δημιουργία θέσεων εργασίας στις αιγυπτιακές εταιρίες αποτρέποντας την απώλεια μεριδίου της αμερικανικής αγοράς. Πρέπει να σημειωθεί πως η Αίγυπτος είναι η τρίτη μεγαλύτερη χώρα αποδέκτης αμερικανικών επενδύσεων στη Μέση Ανατολή (μετά τα ΗΑΕ και την Τουρκία), καθώς οι επενδύσεις αμερικανικής προέλευσης υπερέβησαν τα 5 δις δολάρια το 2005.

Παρ' όλα αυτά, υπάρχουν συζητήσεις στο εσωτερικό της χώρας αναφορικά με το πολιτικό κόστος και την οριακή χρησιμότητα των στενών σχέσεων με τις ΗΠΑ. Το καθεστώς αντιδρά στην επέμβαση ξένων χωρών στην εσωτερική πολιτική της Αιγύπτου και έχει χαράξει σαφή όρια για την ανοχή της πολιτικής συμπεριφοράς της αντιπολίτευσης. Ένθερμες διαδηλώσεις και ενεργή αντίδραση στις εκάστοτε πολιτικές της κυβέρνησης παραμένουν σαφώς εκτός αυτών των ορίων. Η επιτυχία των Μουσουλμάνων Αδελφών στις εκλογές ίσως ήταν ένα σήμα από το Mubarak προς τις ΗΠΑ, που στοχεύει να στην επιδείξη τις εναλλακτικές σε περίπτωση αδυναμίας του να διατηρήσει τον έλεγχο της χώρας και να καταστήσει σαφές πως επιθυμεί τη συνέχιση της επωφελούς συνεργασίας τους υπό τους δικούς του όρους. Ένας από αυτούς φαίνεται να είναι η διαδοχή του από το γιο του, Gamal, ο οποίος έγινε δεκτός στη Washington σε μία συνάντηση με την αμερικανική διοίκηση που ανακοινώθηκε όταν αποκαλύφθηκε από τον τύπο. Ο Gamal Mubarak έχει τεθεί επικεφαλής της ανασύστασης του ανασταθέντος πυρηνικού προγράμματος της Αιγύπτου, ενός «εθνικού σχεδίου» που μπορεί να νομιμοποιήσει την άνοδο του στον προεδρικό θώκο της Αιγύπτου.

Το μετέωρο βήμα της Αιγύπτου προς την περιφερειακή ηγεμονία

Άννα Αποστολίδου

Ο ρόλος της Αιγύπτου στη Μέση Ανατολή δεν είναι απόλυτα ευκρινής. Ακροβατώντας μεταξύ της αραβικής της ταυτότητας και της συμμαχίας της με τις ΗΠΑ, η Αίγυπτος έχει υποπέσει σε αρκετές αντιφάσεις· έχει όμως όλα τα προσόντα να αναδειχτεί -δυνητικά- σε ηγεμονική δύναμη στην περιοχή.

Πολλά έχουν ειπωθεί για τον περιφερειακό ρόλο της Αιγύπτου στη Μέση Ανατολή. Οι υποστηρικτές της υπενθυμίζουν τις συνεχείς προσπάθειες που καταβάλλει για την επίλυση της αραβοϊσραηλινής διαμάχης και την αποκατάσταση των σχέσεών της με τον αραβικό και ισλαμικό κόσμο. Οι πιο δύσπιστοι, από την άλλη, παρατηρούν ότι, τα τελευταία 25 χρόνια της προεδρίας του Hosni Mubarak, δεν έχει σημειωθεί καμιά αποφασιστική πρωτοβουλία που να της δικαιολογεί τον τίτλο της ηγέτιδας περιφερειακής δύναμης.

Η αλήθεια είναι ότι η Αίγυπτος διαθέτει όλα τα χαρακτηριστικά που αρμόζουν σε μια περιφερειακή δύναμη: Αποτελεί την πιο πληθύνει αραβική χώρα, βρίσκεται σ' ένα οικονομικό και γεωστρατηγικό σταυροδρόμι που ενώνει Αφρική με Ασία και Μεσόγειο με Ερυθρά Θάλασσα, έχει μακραίωνη ιστορία και, την τελευταία πεντηκονταετία, έχει γεννήσει προσωπικότητες όπως το Nasser και το Sadat, ηγέτες που επηρέασαν ποικιλοτρόπως τις εξελίξεις στη Μέση Ανατολή. Ακόμη, η διαδικασία εκδημοκρατισμού της βρίσκεται σε ανώτερο στάδιο απ' ό,τι σε άλλα μεσανατολικά κράτη, ενώ οι δεσμοί της με Ευρώπη, ΗΠΑ και Ισραήλ μπορεί ενίοτε να της προκαλούν προβλήματα νομιμοποίησης των πολιτικών της, αλλά την καθιστούν αξιόπιστο συνομιλητή και της επιτρέπουν να παρεμβαίνει στα γεγονότα στη Μέση Ανατολή. Ταυτόχρονα, η εμπιστοσύνη των αραβικών κρατών προς το πρόσωπό της έχει αποκατασταθεί από το 1989, και, πλέον, απολαμβάνει εξέχουσα θέση στον Αραβικό Σύνδεσμο, ο οποίος εδρεύει στο Κάιρο και στον οποίο Γενικός Γραμματέας είναι ο πρώην Υπουργός Εξωτερικών της, Amr Moussa, συνεχίζοντας την παράδοση της κατάληψης αυτής της θέσης από Αιγύπτιους.

Σε οικονομικό επίπεδο, η Αίγυπτος μπορεί να υπολείπεται της εύπορης Σαουδικής Αραβίας και των κρατών του Κόλπου, όμως η δράση της υποδηλώνει την πρόθεση αναβάθμισης του ρόλου της στην περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό, το Κάιρο έχει συσφίξει τις οικονομικές του σχέσεις με το Κουβέιτ με αποτέλεσμα την αύξηση των εμπορευματικών συναλλαγών και των επενδύσεων από τη χώρα αυτή, έχει υπογράψει με το Ιράν memorandum κατανόησης για τη δημιουργία κοινού εμπορικού επιμελητηρίου, έχει ιδρύσει με την Υεμένη μια Ανώτατη Κοινή Επιτροπή (High Joint Committee) για όλο το φάσμα των οικονομικών τους σχέσεων και έχει υπογράψει διμερείς συμφωνίες με το Λίβανο για την καθιέρωση μιας ελεύθερης ζώνης εμπορίου μεταξύ των δύο κρατών. Απώτερος στόχος, όπως διαφαίνεται από τις συνομιλίες του Αιγύπτιου Προέδρου με τον Πρόεδρο των Ηνωμένων Αραβικών Εμιράτων Σεΐχη Zayed Bin Sultan al-Nahyan, ήδη από το 1999, αποτελεί η εγκαθίδρυση μιας κοινής αραβικής αγοράς στα πρότυπα της ευρωπαϊκής, στόχος όμως που δεν προβλέπεται να υλοποιηθεί στο ορατό, τουλάχιστον, μέλλον.

Αν όμως η οικονομική πολιτική της Αιγύπτου είναι σαφής, δε συμβαίνει το ίδιο και στο πολιτικό επίπεδο, και ιδίως όσον αφορά στο σύστημα ασφαλείας στη Μέση Ανατολή μετά την 11η Σεπτεμβρίου. Η εξωτερική πολιτική του Mubarak προσανατολίζεται προς δύο -συχνά αντιφατικές- κατευθύνσεις: αφ' ενός, η ανάληψη και αναγνώριση ενός πρωταγωνιστικού ρόλου στον αραβικό και ισλαμικό κόσμο και αφ' ετέρου, η διατήρηση καλών σχέσεων με τις ΗΠΑ. Ο ρόλος της Αιγύπτου στο περιφερειακό σύστημα, συνεπώς, είναι επαμφοτερίζων. Το γεγονός αυτό εξυπηρέτησε τα συμφέροντά της στην περίπτωση του παλαιστινιακού ζητήματος, αφού της εξασφάλισε το βαρύνοντα ρόλο του διαμεσολαβητή, μαζί με την Ιορδανία, επιτρέποντάς της να παρεμβαίνει στις εξελίξεις, π.χ. να αντιδρά στο σχέδιο του τότε Ισραηλινού Πρωθυπουργού Ariel Sharon για τη μονομερή απόσυρση των ισραηλινών στρατευμάτων από τη Λωρίδα της Γάζας (2004).

Ωστόσο, συχνά η Αίγυπτος ταλαντεύεται ανάμεσα στις επιταγές της αραβικής ενότητας και στις απορρέουσες δεσμεύσεις της συμμαχίας με την υπερδύναμη. Όσον αφορά στο πρώτο, ο Mubarak επεδίωξε την αναβάθμιση του ρόλου και της σημασίας του Αραβικού Συνδέσμου (ενδεικτική είναι η προσωπική παρέμβασή του για τη συμμετοχή των αρχηγών κρατών στη σύνοδο της Τυνησίας το 2004) και, μέσω αυτού, έκανε εκκλήσεις για αραβική ενότητα. Στο ίδιο πλαίσιο, ο Mubarak αρνήθηκε να συμμετάσχει στη Σύνοδο των G8 για τις μεταρρυθμίσεις στη Μέση Ανατολή τον Ιούνιο του 2006, διακηρύττοντας ότι οποιαδήποτε σχετική απόφαση πρέπει να ληφθεί σε ενδοαραβικό επίπεδο και όχι από τους δυτικούς. Επιπλέον, σε μια προσπάθεια απεξάρτησης του συστήματος ασφαλείας του Κόλπου από τη Δύση, η Αίγυπτος συμμετείχε, μαζί με τη Συρία, στη Διακήρυξη της Δαμασκού του Συμβουλίου Συνεργασίας του Κόλπου για την εγκαθίδρυση ενός συστήματος ασφαλείας στην περιοχή που να βασίζεται αποκλειστικά σε αραβικές δυνάμεις, αν και τελικά το σχέδιο αυτό δεν ευοδώθηκε.

Παράλληλα, η Αίγυπτος επιχειρεί να μεγιστοποιήσει την επιρροή της στη Μέση Ανατολή μέσω των διμερών επαφών. Έχοντας εξέλθει από την ακούσια απομόνωση που της επιβλήθηκε εξ αιτίας της υπογραφής της αιγυπτο-ισραηλινής συνθήκης ειρήνης το 1979, το Κάιρο τρέφει πλέον «αδελφικές σχέσεις» με την Ιορδανία, το Λίβανο, την Υεμένη και τα κράτη του Κόλπου -πλην του Ιράν και του Ιράκ- και έχει καθιερώσει ένα σύστημα συμβουλευτικής δράσης και συντονισμού των πολιτικών τους. Ακόμη, ομαλοποίησε τις σχέσεις με τη Συρία και, μάλιστα, έπαιξε ρόλο διαμεσολαβητή μεταξύ αυτής και του Λιβάνου στην κρίση που επακολούθησε της δολοφονίας του πρώην Λιβανέζου Πρωθυπουργού Rafiq Al-Hariri. Ως προς το Ιράν, η Αίγυπτος, μετά την πρώτη συνάντηση των προέδρων Mubarak και Khatami, σε μία διάσκεψη του ΟΗΕ το 2003, δρομολόγησε την αποκατάσταση των διπλωματικών τους σχέσεων. Ωστόσο, παρόλο που η Τεχεράνη αποφάσισε, εις ένδειξη καλής θελήσεως, τη μετονομασία της οδού Kha-

led El-Islambouli, ενός από τους δολοφόνους του Anwar Sadat, το Κάιρο αδυνατεί, λόγω της αμερικανικής πίεσης, να συμπαρασταθεί στο Ιράν στο ζήτημα των πυρηνικών, ενώ υπάρχει και σαφής διάσταση απόψεων για τον ορισμό της τρομοκρατίας και την αντιμετώπισή της.

Ένα ακόμη δείγμα της αδυναμίας της Αιγύπτου να εξισορροπήσει τις δύο κατευθύνσεις της εξωτερικής της πολιτικής είναι η στάση της στον πρόσφατο πόλεμο στο Λίβανο. Αρχικά, η Αίγυπτος, με τις άλλες συμμάχους των ΗΠΑ, Σαουδική Αραβία και Ιορδανία, κατηγορήσε τη Hizbollah ότι ευθυνόταν για τον πόλεμο. Μάλιστα, κατά την έκτακτη σύνοδο του Αραβικού Συνδέσμου (Ιούλιος 2006), το Κάιρο υπέβαλε ένα προσχέδιο ψηφίσματος που απέφευγε να καταδικάσει την ισραηλινή επιθετικότητα και τόνιζε μόνο την ανάγκη τερματισμού των εχθροπραξιών και επανέναρξης των συνομιλιών. Αργότερα, όμως, κάτω από την πίεση της αραβικής κοινής γνώμης, η Αίγυπτος αναγκάστηκε να αναθεωρήσει δηλώνοντας ότι «η Hizbollah πολέμησε με τιμή».

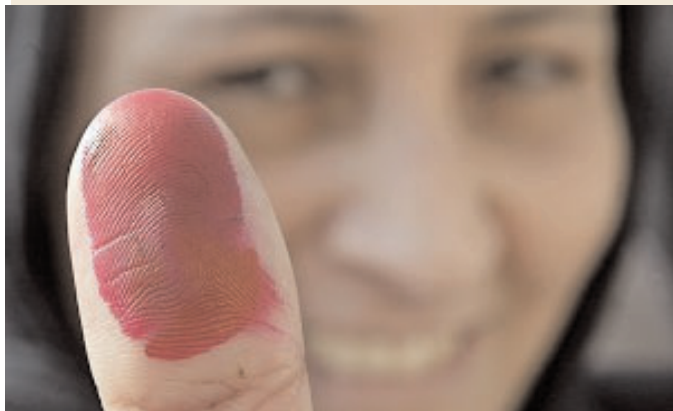
Στην περίπτωση του Ιράκ, η αιγυπτιακή πολιτική κατέδειξε και πάλι τις αντιφάσεις της: Το Κάιρο δήλωσε μεν την αντίθεσή του ως προς την εισβολή στο φίλιο ως τότε κράτος του Ιράκ, επέτρεψε δε στις ΗΠΑ να χρησιμοποιήσουν τη Διώρυγα του Σουέζ και τον εναέριο χώρο της Αιγύπτου. Επιπλέον, η Αίγυπτος αποτελεί μέλος της Οργανωτικής Επιτροπής για το Ιράκ (Iraq Steering Committee), φιλοξένησε τη σύνοδο των Υπουργών Εξωτερικών των όμορων κρατών του Ιράκ και της G8 στο Sharm El-Sheikh και ήταν το πρώτο αραβικό κράτος που αποφάσισε να στείλει διπλωματική αποστολή στη χώρα μετά τον πόλεμο. Το 2005, όμως, παρακλάδι της Al-Qaeda στο Ιράκ απήγαγε και δολοφόνησε τον Αιγύπτιο πρόεδρο Ehab El-Sherif και τα άλλα μέλη της αιγυπτιακής αποστολής, με αποτέλεσμα την ανάκληση του προσωπικού της αιγυπτιακής πρεσβείας από τη Βαγδάτη. Και δεν είναι μόνο οι ανθρώπινες απώλειες που συγκλονίζουν την Αίγυπτο: κυρίως, μέσα από τη συμμαχία της με τις ΗΠΑ, κλονίζεται το περιφερειακό της γόητρο και απονομιμοποιείται ο ρόλος της.

Στο ερώτημα, λοιπόν, για το αν η Αίγυπτος διαδραματίζει ηγετικό ρόλο στην περιοχή, η απάντηση είναι ότι έχει τη δυναμική για να το πράξει, αλλά προς το παρόν φαίνεται διχασμένη ανάμεσα στην αραβική της ταυτότητα και τη φιλοαμερικανική της στάση. Ταυτόχρονα, το περιφερειακό σύστημα αλλάζει, όπως επισημαίνει ο Mohamed Kadry Said, στρατιωτικός σύμβουλος στο Κέντρο Πολιτικών και Στρατηγικών Σπουδών του Al-Ahram στο Κάιρο, «μετά την 11η Σεπτεμβρίου και τους πολέμους στο Αφγανιστάν και το Ιράκ, η γεωγραφία της Μέσης Ανατολής έχει επεκταθεί προς τα ανατολικά, ως τις Φιλιππίνες και τη Μαλαισία». Αν τελικά η Αίγυπτος καταστεί μεγάλη περιφερειακή δύναμη θα εξαρτηθεί, πρώτον, από την ίδια της την εσωτερική ικανότητα να υπερνικήσει τις αντιφάσεις της, και δεύτερον, από τις πιέσεις του συνεχώς μεταβαλλόμενου περιφερειακού συστήματος προς αυτήν.

ΑΙΓΥΠΤΙΟΙ ΙΣΛΑΜΙΣΤΕΣ: Η ΚΡΙΣΗ ΜΙΑΣ ΠΡΩΤΟΠΟΡΙΑΣ

Μαρίνα Ελευθεριάδου

Κατά πολλούς το «μυαλό» του πολιτικού Ισλάμ είναι αιγυπτιακό, ενώ η «μυϊκή του δύναμη» ασιατική. Από την ίδρυση της Μουσουλμανικής Αδελφότητας στην Αίγυπτο το 1928 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '90, η ορθότητα αυτής της άποψης δύσκολα αμφισβητείται. Σήμερα, όμως, η Hamas μάλλον είναι αυτή που θέτει προηγούμενο. Δεν είναι επειδή οι Ισλαμιστές της Αιγύπτου ηττήθηκαν στη σύγκρουσή τους με το άλλο «αιγυπτιακό προϊόν», τον αραβικό εθνικισμό, όσο γιατί ωθούμενοι στα άκρα, άγγιξαν τα όρια της πολιτικής τους σκέψης. Το αδιέξοδο στο οποίο εισήλ-

θαν τόσο οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι (AM) όσο και εξτρεμιστικές οργανώσεις όπως η Islamic Jihad και η Gamaa Islamiya -με αποκορύφωμα τη σφαγή στο Λούξορ το 1997- δε φαίνεται να έχει ξεπεραστεί.

Το μετριοπαθές πολιτικό Ισλάμ που εκφράζεται από τους AM, στις βουλευτικές εκλογές το φθινόπωρο του 2005 κέρδισε 88 έδρες σε σύνολο 444 -εκλογικά διεκδικήσιμων- εδρών (10 επιπλέον καλύπτονται από πρόσωπα που επιλέγει ο ίδιος ο Πρόεδρος). Οι AM, που συμμετέχουν στις εκλογές ως ανεξάρτητοι, επειδή επίσημα η Αδελφότητα θεωρείται από το 1953 παράνομη οργάνωση, σημείωσαν τη μεγαλύτερη επιτυχία τους στα 21 χρόνια (από το 1984) που συμμετέχουν στις εκλογές, πενταπλασιάζοντας τις έδρες τους σε σχέση με τις εκλογές του 2000. Δεδομένου ότι το κυβερνών NDP του Προέδρου Mubarak διατηρεί μια άνετη πλειοψηφία, μεγαλύτερη ίσως σημασία έχει το ότι για πρώτη φορά οι AM αποφάσισαν να δράσουν αυτόνομα χωρίς την κάλυψη μιας κομματικής συμμαχίας, όπως συνέβη στις προηγούμενες εκλογικές αναμετρήσεις.

Η πρωτοβουλία αυτή είναι προϊόν της κρίσης της μη-ισλαμικής αντιπολίτευσης (συνολικά 32 έδρες) και ταυτόχρονα είναι ένδειξη μιας μεγαλύτερης αυτοπεποίθησης, που τροφοδοτείται κατά βάση από τη μεγαλύτερη κρατική ανεκτικότητα. Χαρακτηριστικά, ενώ μέχρι πρόσφατα στο Πανεπιστήμιο του Καΐρου η υπογραφή στα πανό της Αδελφότητας ήταν «Ισλαμιστές Φοιτητές», τώρα απλά γράφεται «Φοιτητές της Μουσουλμανικής Αδελφότητας». Με αυτήν την κίνηση οι AM θέλουν, επίσης, να καταστήσουν σαφές ότι η οργάνωση δεν έχει καμία σχέση με τις ισλαμικές τρομοκρατικές οργανώσεις. Στο γενικότερο κλίμα της δημοκρατικής αλλαγής που πρεσβεύει η αμερικανική πολιτική στην περιοχή, οι AM αυτοπαρουσιάστηκαν ως η μετριοπαθής εναλλακτική λύση. Η «πρωτοβουλία του 2004» του Ανώτατου Ηγέτη της Αδελφότητας Mohamed Mahdi Akef δε μιλούσε για ισλαμικό κράτος, αλλά για πολιτικές ελευθερίες, την ανάκληση του νόμου έκτακτης ανάγκης που είναι σε ισχύ από το 1981 μετά τη δολοφονία του Sadat (το Μάιο ψηφίστηκε η διетής παράτασή του) και πολιτισμικής φύσης ισλαμικές μεταρρυθμίσεις. Όπως και στην περίπτωση της Hamas, η προεκλογική εκστρατεία κινήθηκε γύρω από το ζήτημα της διαφθοράς, ενώ δεν παρέλειψαν να συμπεριλάβουν ένα χριστιανό και μια γυναίκα στη λίστα των υποψηφίων.

Το άνοιγμα του Mubarak στις αντιπολιτευόμενες φωνές αποδείχτηκε σύντομο και αναστράφηκε μόλις η αμερικανική προσοχή στράφηκε αλλού. Σε κάθε περίπτωση, ο Mubarak δε θα επέτρεπε μια ισχυρή παρουσία των AM στην πολιτική ζωή. Στον τρίτο και τελευταίο γύρο των εκλογών, σε αντίθεση με τους δύο προηγούμενους, οι AM δεν κέρδισαν καμία έδρα. Όπως ο δικαστής Hisham el-Bastaweesy εύστοχα παρατήρησε: «η κυβέρνηση ξόδεψε εκατομμύρια σε διαφημίσεις καλώντας τον κόσμο να ψηφίσει, αλλά ξόδεψε άλλα τόσα για να κρατήσει μακριά εκεί-

νους τους Αιγυπτίους που πίστεψαν στις διαφημίσεις και προσπάθησαν να ψηφίσουν». Σε συνδυασμό με τις «κρατικές παρεμβάσεις» στα εκλογικά αποτελέσματα, οι δυνάμεις ασφαλείας συνέλαβαν εκατοντάδες μέλη της Αδελφότητας, ακόμα και υποψηφίους. Η μορφή των επιχειρήσεων πριν και μετά τις εκλογές (οι περισσότερες συλλήψεις έγιναν σε δημόσιο χώρο, κάτι μη σύνηθες για την αιγυπτιακή αστυνομία) και η μικρή διάρκεια των κρατήσεων δείχνουν ότι ήταν περισσότερο μια επίδειξη ισχύος παρά μια ουσιαστική προσπάθεια διάλυσης της Αδελφότητας - και, όπως φάνηκε, είχε αποτέλεσμα. Οι ΑΜ, αν και αρχικά πρόκριναν το μοϊκοτάρισμα των προεδρικών εκλογών του Σεπτεμβρίου του 2005, μετά από φημολογούμενη συμφωνία με τις αρχές (οι ίδιοι το αρνούνται) για την απελευθέρωση 3000 μελών τους, προέτρεψαν τους οπαδούς τους να συμμετάσχουν στη διαδικασία χωρίς, ωστόσο, να στηρίζουν κάποιο συγκεκριμένο υποψήφιο. Μια παρόμοια συμφωνία πιθανολογείται ότι έγινε και στις βουλευτικές εκλογές. Το αντάλλαγμα αυτή τη φορά ήταν η μη ύπαρξη υποψηφίων της Αδελφότητας σε ορισμένες περιφέρειες όπου κατέβαιναν σημαντικά στελέχη του καθεστώτος.

Αν και η ακριβής δύναμη της Αδελφότητας δεν είναι γνωστή (οι εκλογές λόγω των παρατυπιών και της μικρής συμμετοχής -25% των εγγεγραμμένων ψηφοφόρων και μόλις 10% του συνόλου του εκλογικού σώματος- δεν αποτελούν ασφαλές κριτήριο), υπολογίζεται γύρω στο 20-25%. Μια τέτοια δύναμη με ισχυρή ιστορική και κοινωνική παρουσία μέσω των φιλανθρωπικών οργανώσεών της, δεν μπορεί να παραβλεφθεί. Ως εκ τούτου, ο σκοπός του καθεστώτος ανέκαθεν ήταν η ανάσχεση της, παρά η καταστροφή της. Ενίοτε ήταν δυνατή και η συνεργασία, στη δεκαετία του '70 ως αντιστάθμισμα στον αριστερό ριζοσπαστισμό και στη δεκαετία του '80 και '90 στον ισλαμικό εξτρεμισμό. Όσον αφορά στον περιορισμό της ίδιας της Αδελφότητας, το καθεστώς προσπάθησε να δείξει τα δικά του «ισλαμικά διαπιστευτήρια». Το 1971 στο νέο Σύνταγμα η Sharia αναφέρεται ως μία από τις πηγές της νομοθεσίας ενώ το 1981 το «μία» θα γίνει «η». Η ενίσχυση του ισλαμικού πανεπιστημίου Al-Azhar, που αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα πανεπιστήμια του κόσμου με 1,9 εκατ. φοιτητές, η έκδοση περί των 100.000 fatwa το χρόνο από μια ειδική κυβερνητική υπηρεσία και ο κρατικός έλεγχος σε 92.000 από τα 120.000 τζαμιά της χώρας (υπάρχει σχέδιο για ενσωμάτωση 2.500 επιπρόσθετων τζαμιών) επιτελούν μια παρόμοια λειτουργία.

Το πρόβλημα για την Αδελφότητα, εντούτοις, δεν είναι η κρατική χειραγώγηση του ισλαμισμού. Για παράδειγμα, η παρουσίαση του Σείχη του Al-Azhar, Mohamed Sayed Tantawi, και του ίδιου του ιδρύματος ως φερέφωνα της εξουσίας έχει αποδειχτεί αποτελεσματική. Αντίθετα, έγκειται στην ετοιμότητα της Αδελφότητας να μετατραπεί σε πολιτικό κόμμα ένα ζήτημα που δημιουργεί κάθετη τομή μέσα στην οργάνωση. Όσο πλησιάζει η στιγμή της διαδοχής του Mubarak, ο οποίος, σύμφωνα με ορισμένους αναλυτές, προωθεί τον γιο του Gamaal για τη θέση, η απόφαση γίνεται πιο πιεστική. Σύμφωνα με το υπάρχον σύστημα (μετά την τροποποίηση το 2005 του άρθρου 76 του Συντάγματος) για να μπορέσουν ανεξάρτητοι να θέσουν υποψηφιότητα στις προεδρικές εκλογές πρέπει να προταθούν από 10 μέλη των τοπικών συμβουλίων (για υποψηφίους κομματικής προέλευσης προϋπόθεση είναι να έχουν το 5% των εδρών της βουλής, ένα κριτήριο που μόνο οι ΑΜ ικανοποιούν στην παρούσα βουλή). Ως εκ τούτου, η κυβερνητική απόφαση να καθυστερήσουν οι τοπικές εκλογές για δύο χρόνια δεν είναι τυχαία.

Στο άμεσο μέλλον μάλλον ο Gamaal, όντως, θα διαδεχτεί τον πατέρα του. Αν, ωστόσο, η θέση του μέσα στην Αίγυπτο μετά τη διαδοχή είναι αντίστοιχη με την κατάσταση αδυναμίας στην οποία βρέθηκε ο Bashar al-Assad στη Συρία, όταν το 2000 διαδέχτηκε τον πατέρα του, τότε η πολιτική δίοδος μακροπρόθεσμα θα είναι γόνιμη και στην περίπτωση της Αδελφότητας στην Αίγυπτο ίσως η πλέον εφικτή για να μπορέσει να ανέλθει στην εξουσία. Η Αδελφότητα ανέκαθεν αντιπροσώπευε την ευσεβή μεσαία τάξη. Οι ΑΜ τη δεκαετία του '70 υποστήριξαν την πολιτική in-fitah του Sadat που περιλάμβανε ένα φιλελεύθερο οικονομικό άνοιγμα, το οποίο έθιξε τις φτωχές μάζες, ενώ το 1997 στήριξαν την -αντίστοιχων συνεπειών- αγροτική μεταρρύθμιση. Η οργάνωση στερείται εκείνου του αναγκαίου δέσιμου αυτών των δύο συνισταμένων, που, όπως φάνηκε στην ιρανική περίπτωση, είναι προϋπόθεση για μια επιτυχή ισλαμική επαναστατική κινητοποίηση, όπως επίσης στερείται και ενός στρατιωτικού βραχίονα.

Από την άλλη, οι εξτρεμιστικές οργανώσεις, όπως η Islamic Jihad και η Gamaa Islamiya, είχαν τη στήριξη των φτωχών μαζών και είχαν την δυνατότητα να συγκρουστούν με το καθεστώς, ωστόσο αποξενώθηκαν από τη θρησκευόμενη μεσαία τάξη, ενώ το καθεστώς κατάφερε να φυλακίσει μεγάλο τμήμα της ηγεσίας τους. Τον Αύγουστο, η Gamaa Islamiya, που αποκέρυξε το 1997 τη βία και εξέδωσε το 2002 τις αμφιλεγόμενες «Αναθεωρήσεις», αντέδρασε έντονα σ' ένα μήνυμα του Al-Zawahri που καλωσόριζε την είσοδο της Gamaa στο δίκτυο της Al-Qaeda και αρνήθηκε την ύπαρξη, πλέον, οποιασδήποτε σχέσης με το Mohammed al-Hakaymah (πρώην μέλος της οργάνωσης) που παρουσιάστηκε ως ηγέτης της -νέας- Gamaa Islamiya. Παρομοίως, η Islamic Jihad, της οποίας πρώην μέλος ήταν ο Al-Zawahri, εξίσου διαιρεμένη, φέρεται να ετοιμάζει έναν αντίστοιχης υφής απολογισμό της προηγούμενης εμπειρίας της. Τέτοιες κινήσεις επιβραβεύονται από το Mubarak, που, τα τελευταία χρόνια, έχει απελευθερώσει αρκετά μέλη των δύο αυτών οργανώσεων.

Η πρακτική των βομβιστικών επιθέσεων σε τουριστικά θέρετρα έχει μεν αναβιώσει από το 2004 και έπειτα, με πιο σημαντικές αυτή στην Taba (Οκτώβριος 2004), στο Sharm El-Sheikh (Ιούλιος 2005) και στο Dahab (Απρίλιος 2006), παραμένουν ωστόσο σποραδικές και συχνά οι ομάδες πίσω από αυτές είναι ασαφούς προέλευσης και ταυτότητας, οι οποίες εκμεταλλεύονται το «κενό ισχύος» στη χερσόνησο του Σινά λόγω της ισχνής παρουσίας των δυνάμεων ασφαλείας κυρίως κοντά στα σύνορα με το Ισραήλ, δηλαδή στις περιοχές εκείνες που χαρακτηρίστηκαν αποστρατικοποιημένες υπό τη συμφωνία του Camp David του 1979.

Ευρωπαϊκή Ένωση και Αίγυπτος: Προκλήσεις και Προοπτικές

Μαριάννα Αθανασοπούλου

Έντεκα χρόνια μετά την έναρξη της Διαδικασίας της Βαρκελώνης, οι ευρωαίγυπτιακές σχέσεις βρίσκονται σε κρίσιμη καμπή. Η εξαιρετικά αργή πρόοδος των διαπραγματεύσεων για την υιοθέτηση ενός Σχεδίου Δράσης για την Αίγυπτο, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πολιτικής Γειτνίασης, καταδεικνύουν για πολλοστή φορά την αδυναμία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να μεταφράσει την οικονομική της ισχύ σε πολιτική επιρροή και να συμβάλλει ουσιαστικά στον εκδημοκρατισμό του μεσογειακού της εταίρου.

Οι σχέσεις Αιγύπτου και Ε.Ε. ρυθμίζονται βάσει της Ευρωμεσογειακής Συνεργασίας, η οποία προβλέπει την ανάπτυξη των διμερών σχέσεων σε θέματα πολιτικής, ασφάλειας, οικονομίας και πολιτισμού. Το 2004, με το κέντρο βάρους της διευρυμένης πλέον Ευρώπης να έχει μετατοπιστεί προς την Ανατολή και, συγκεκριμένα, προς την κατεύθυνση των κρατών του πρώην σοβιετικού μπλοκ, τέθηκε σε ισχύ η Συμφωνία Σύνδεσης μεταξύ Ευρωπαϊκής Ένωσης και Αιγύπτου, η οποία αναμένεται να οδηγήσει εντός της ερχόμενης δεκαετίας σε μεταξύ τους δημιουργία ζώνης ελευθέρων συναλλαγών. Με δεδομένη τη διεύρυνση και παρά τις διαβεβαιώσεις των Ευρωπαίων ότι αυτή δε θα αποβεί εις βάρος των μεσογειακών τους εταίρων, ο Αιγύπτιος Πρόεδρος Hosni Mubarak, ο οποίος προσβλέπει στη συνέχιση των γενναιοδωρων ευρωπαϊκών επιχορηγήσεων για την έξοδο της χώρας από το μακροχρόνιο οικονομικό της αδιέξοδο, έχει κάθε λόγο να ανησυχεί.

Η Ευρώπη των 25 παρουσιάζει πλέον μεγαλύτερη αυτάρκεια στον τομέα των γεωργικών προϊόντων. Κατά συνέπεια, η μείωση των εισαγωγικών της αναγκών στον τομέα αυτό αναμένεται να επηρεάσει δυσμενώς το ήδη ελλειμματικό εμπορικό ισοζύγιο της Αιγύπτου σε σχέση με την Ε.Ε. Ενδεικτικά, το ποσοστό των εισαγωγών αιγυπτιακών γεωργικών προϊόντων από την Ε.Ε. σημειώνει τα τελευταία χρόνια καθοδική πορεία, από 10% το 2002 και 9,2% το 2004 σε 8% το 2005. Το ίδιο ισχύει και για τις εισαγωγές κλωστοϋφαντουργικών προϊόντων (16,3% το 2002, 14,6% το 2004, 13% το 2005%). Επιπλέον, το φιλόδοξο πρόγραμμα εκβιομηχανισμού της αιγυπτιακής οικονομίας, που έχει χρηματοδοτηθεί μέχρι σήμερα από την Ευρωπαϊκή Ένωση με 500 εκατομμύρια Ευρώ, δεν έχει αποδώσει τα αναμενόμενα, αφού, σύμφωνα με το Ενδεικτικό Πρόγραμμα 2005-06 της Ε.Ε., «η απροθυμία από πλευράς της Αιγύπτου να προβεί στις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις και η χαμηλή απορρόφηση των μεγάλων ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών προγραμμάτων συνιστούν σοβαρότατο εμπόδιο για την ευόδωση των κοινοτικών δραστηριοτήτων».

Κατά την τελευταία δεκαετία, ο Mubarak έχει χρησιμοποιήσει τον εκτροχιασμό της αραβοϊσραηλινής ειρηνευτικής διαδικασίας και την απειλή της ισλαμιστικής τρομοκρατίας ως πρόσχημα για την καθυστέρηση τόσο της υλοποίησης των απαραίτητων διαρθρωτικών αλλαγών στην οικονομία όσο και της διαδικασίας εκδημοκρατισμού της χώρας. Από την άλλη, δεδομένου ότι η Αίγυπτος παρουσιάζεται ως μετριοπαθής, φιλοδυτική χώρα, η οποία έχει συνάψει ειρήνη με το Ισραήλ και είναι σύμμαχος των ΗΠΑ στον πόλεμο κατά της τρομοκρατίας, πολλοί έχουν αρχίσει να αμφιβάλλουν για το κατά πόσο η Ευρώπη είναι πρόθυμη να πιέσει το καθεστώς του Mubarak να προβεί στις εν λόγω μεταρρυθμίσεις.

Εντούτοις, το έντονο δημοκρατικό έλλειμμα που παρουσιάζει η χώρα βρίσκεται εκ νέου στο προσκήνιο, καθώς οι διαπραγματεύσεις για την υιοθέτηση ενός ευρωπαϊκού Σχεδίου Δράσης για την Αίγυπτο έχουν σκοντάψει στην άρνηση του αιγυπτιακού καθεστώτος να προβεί σε οποιαδήποτε ουσιαστική αλλαγή στο υφιστάμενο status quo. Οι Ευρωπαίοι έχουν επανειλημμένως προτρέψει τις αιγυπτιακές αρ-

χές να δείξουν συμβιβαστική διάθεση όσον αφορά στο Σχέδιο δράσης, ενώ κατά τη διάρκεια της 2ης Συνόδου του Ευρω-Αιγυπτιακού Συμβουλίου Σύνδεσης τον Ιούνιο του 2006, οι Ευρωπαίοι δήλωσαν πως τα ανθρώπινα δικαιώματα και οι πολιτικές μεταρρυθμίσεις θα αποτελέσουν εφεξής προτεραιότητα στις διμερείς σχέσεις, χωρίς, ωστόσο, να αφήνουν να εννοηθεί ότι υπάρχει ενδεχόμενο εξάρτησης της προόδου της διμερούς οικονομικής συνεργασίας από την προώθηση δημοκρατικών αλλαγών στο πολιτικό σύστημα. Σε γενικές γραμμές, η κριτική των Ευρωπαίων Υπουργών Εξωτερικών υπήρξε ήπια, ενώ αγνοήθηκε η έκκληση 25 αιγυπτιακών Μη Κυβερνητικών Οργανισμών να γίνει ρητή αναφορά στην απόφαση του Mubarak να αναβάλει τη διεξαγωγή εκλογών για την τοπική αυτοδιοίκηση, που είχαν προγραμματιστεί για τον Απρίλιο του 2006. Εάν είχε επιτραπεί η διεξαγωγή τους, οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι θα έφθαναν ένα βήμα πιο κοντά στο να έχουν εκλέξει επαρκή αριθμό κρατικών αξιωματούχων, ώστε να μπορούν, βάσει του άρθρου 76 του Συντάγματος, να κατεβάσουν υποψήφιο στις επόμενες προεδρικές εκλογές. Κάτι τέτοιο βεβαίως δεν το επιθυμεί ούτε η Ευρώπη ούτε οι ΗΠΑ. Εξ' ου και η τήρηση σιγής ιχθύος από τους Ευρωπαίους ηγέτες.

Η Αίγυπτος επιθυμεί μεν να συσφίξει την πολιτική της συνεργασία με την Ευρώπη, όχι όμως σε θέματα εσωτερικής διακυβέρνησης, αλλά κυρίως σε ζητήματα που άπτονται των περιφερειακών στρατηγικών της συμφερόντων. Παρά το γεγονός ότι οι ΗΠΑ παραμένουν ο βασικότερος στρατηγικός σύμμαχος της Αιγύπτου, μια πλήρης σύμπλευση με τις αμερικανικές θέσεις όσον αφορά στην ισραηλινό-παιλαιστινιακή διένεξη, τη Συρία ή το Ιράκ θα απέβαινε μοιραία τόσο για το γόητρό της στον υπόλοιπο αραβο-μουσουλμανικό κόσμο όσο και για την εσωτερική της σταθερότητα. Συνεπώς, κατά την πρόσφατη συνάντησή του με τον Επίτροπο της Ε.Ε. για θέματα εξωτερικής πολιτικής, κ. Javier Solana, ο Αιγύπτιος πρόεδρος προέτρεψε την Ε.Ε. να αναλάβει ενεργό δράση, ώστε η διαδικασία επίλυσης του ζητήματος της Hizbollah να είναι σύμφωνη με τα συμφέροντα του λιβανικού λαού, ενώ, παράλληλα, υπογράμμισε την ανάγκη για αύξηση της ευρωπαϊκής οικονομικής και πολιτικής ενίσχυσης προς την Παλαιστινιακή Αρχή και το Ιράκ.

Όλα δείχνουν πως στην παρούσα συγκυρία τόσο η Ευρώπη όσο και οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν επιθυμούν να διαταράξουν τις ομαλές σχέσεις τους με την Αίγυπτο, με αποτέλεσμα να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στις οικονομικές παραμέτρους της μεταξύ τους συνεργασίας, καθώς και στο σταθεροποιητικό ρόλο που δύναται να διαδραματίσει η τελευταία στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, παρά στην ανάγκη εκδημοκρατισμού της χώρας. Δεδομένου ότι η Αίγυπτος έχει μπει σε τροχιά διαδοχής, με το Gamal Mubarak να αναλαμβάνει πιθανότατα τα ηνία της χώρας από τον 78άχρονο πλέον πατέρα του μέσα στην επόμενη διετία, η διαιώνιση του απολυταρχικού status quo δεν μοιάζει, προς το παρόν τουλάχιστον, να απειλείται.

Αίγυπτος και Αφρική: Οι Συμμαχίες του Νείλου

Ιωάννης Β. Μαντζίκος

Η σημερινή Αίγυπτος δεν είναι πια η ηγετική δύναμη των προηγούμενων δεκαετιών στην Αφρική, προσπαθεί όμως να επηρεάσει τις εξελίξεις και να αναλάβει πρωτοβουλίες ισχυροποιώντας το γεωστρατηγικό της ρόλο στο Κέρασ της Αφρικής και σε περιοχές που διακυβεύονται γεωοικονομικά της συμφέροντα εντός της ηπείρου.

Το πραξικόπημα του 1952 και η εκδίωξη του Neguib στην συνέχεια ματαίωσαν την επιθυμία των Βρετανών και του Αιγυπτιακού θρόνου για ένωση με το Σουδάν. Ο Nasser ενίσχυσε σειρά από απελευθερωτικά κινήματα όπως το CNL (Conseil National de Liberation) (τους λεγόμενους «Lumumbists») στον εμφύλιο του Ζαΐρ. Το 1961, μαζί με το Μάλι, τη Γουινέα, το Μαρόκο και τη Γκάνα, δημιούργησε το Σύνδεσμο της Καζαμπλάνκα, ενώ το 1963 πρωτοστάτησε στη δημιουργία του Οργανισμού Αφρικανικής Ενότητας (ΟΑΕ). Στην απόσχιση της Μπιάφρα το 1967, υποστήριξε τη νιγηριανή ενότητα που θεωρούσε σημαντική για τη γεωπολιτική σταθερότητα της περιοχής.

Η διαδοχή από τον Anwar Sadat το 1970, σε συνδυασμό με την ανάληψη της εξουσίας από τον Nimeiri και τον Qaddafi σε Σουδάν και Λιβύη αντίστοιχα, οδήγησε σε αναδιάρθρωση ισχύος στην πε-

ριοχή. Παράλληλα, η αυξανόμενη εμπλοκή της Αιγύπτου στη Μέση Ανατολή μείωσε την ενασχόλησή της με τα αφρικανικά ζητήματα. Στον πόλεμο του 1973, ο ΟΑΕ στο σύνολό του υποστήριξε την Αίγυπτο, η οποία από την πλευρά της ενθάρρυνε την αραβική κίνηση για αποκλεισμό των λευκών καθεστώτων στην Αφρική από το πετρέλαιο και αύξησε τη βοήθεια προς την Αφρική μέσω οργανισμών όπως η ABEDA (Arab Bank for Economic Development of Africa).

Τη σημερινή περίοδο, η Αιγυπτιακή εξωτερική πολιτική στην Αφρική εστιάζεται σε τρεις τομείς: α) στην ασφάλεια των νερών του Νείλου, β) στην ηγεμονία στο Κέρασ της Αφρικής και γ) στην απομόνωση των ακραίων φονταμενταλιστικών στοιχείων. Οι σχέσεις με το γειτονικό Σουδάν επηρεάζουν και τους τρεις τομείς της στρατηγικής του Mubarak. Αξίζει να αναφέρουμε ότι στον «κομματικό» χάρτη του Σουδάν υπάρχουν 3 σχήματα που επιθυμούν ένωση με την Αίγυπτο ή συνομοσπονδία, το UDP (Unionist Democratic Party), το NVC (Nile Valley Congress) και το NVUP (Nile Valley Unity Party), χωρίς όμως να ενισχύονται από την Αίγυπτο. Από το 1989 υποστηρίχθηκε ο σημερινός πρόεδρος του Σουδάν Umar al-Bashir, και ιδιαίτερα την περίοδο που βρισκόταν σε διαμάχη με τον ακραίο Ισλαμιστή al-Turabi. Μαζί με τη Λιβύη, συστήθηκε κοινός άξονας (Egy-

ptian-Libyan Initiative) ενάντια στη συμφωνία του Machakos, η οποία δίνει την δυνατότητα στο νότιο Σουδάν να κάνει δημοψήφισμα για την ανεξαρτησία του. Το Κάιρο φοβάται ότι μια τέτοια εξέλιξη θα αυξήσει τον ανταγωνισμό με μια πιθανή κυβέρνηση του SPLM (Sudan's People Liberation Movement) για την εκμετάλλευση των νερών του Νείλου, ενώ στο βόρειο Σουδάν μπορεί να υπάρξει αλλαγή προς μια ακραιφνή ισλαμιστική κυβέρνηση. Όπως άλλωστε δήλωσε ο Usamah al-Baz (σύμβουλος του προέδρου Mubarak): «η διάσπαση βάσει της φυλετικής, γλωσσικής και θρησκευτικής διαφοράς θα αποτελέσει φαινόμενο που ίσως εξαπλωθεί στις γειτονικές χώρες». Η αιγυπτιακή πλευρά, απεύχεται αλλαγή της ισορροπίας των δυνάμεων στην περιοχή urbi et orbi, φοβούμενη φαινόμενα ντόμινο. Γι' αυτό ήταν εξασφαλισμένη η υποστήριξή της στις γενοκτονίες του NIF (National Islamic Front) στο Darfur, η αντίθεση με τις αποστολές της Αφρικανικής Ένωσης και στην έρευνα του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου για εγκλήματα κατά τις ανθρωπότητας.

Αναφορικά με το Σουδάν, ένα φλέγον θέμα επίσης είναι η ενδεχόμενη σύρραξη με το γειτονικό Chad, καθώς ο al-Bashir υποστηρίζει τους αντάρτες του Chad που βρίσκονται στο Darfur και επιθυμούν την εκδίωξη του προέδρου Idriss Deby (ο οποίος με τη σειρά του υποστηρίζει τους αντάρτες του Δυτικού Σουδάν). Η Λιβύη έχει εδαφικές διαφορές με το Chad στην περιοχή Azozou και, αν θελήσει να εκμεταλλευτεί μια τέτοια εξέλιξη, μπορεί να ανακινήσει το θέμα, οπότε η Αίγυπτος θα πρέπει να προβεί σε τακτικές κινήσεις μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της στρατηγικής αντιμετώπισης της κρίσης.

Ένα ακόμα ακανθώδες ζήτημα για την Αίγυπτο είναι η Αιθιοπία και οι βλέψεις του πρωθυπουργού της Meles Zenawi για το Κέρας της Αφρικής, ιδιαίτερα για τη Σομαλία (στα σύνορα της οποίας έχει αναπτύξει στρατεύματα), καθώς και για την Ερυθραία (για την οποία πιέζεται από την αντιπολίτευση να επιστρέψει τις περιοχές της Ερυθράς Θάλασσας). Προς το παρόν τηρείται στάση αναμονής. Η χαραχθείσα αιγυπτιακή Realpolitik, όμως, ίσως αποτελέσει τροχοπέδη για οποιαδήποτε τάση αναδιάταξης ισχύος στο Κέρας.

Στον οικονομικό τομέα, η Αίγυπτος, αν και δεν υιοθετεί ένα πλήρως φιλελεύθερο μοντέλο, μαζί με τη Νότιο Αφρική, τη Νιγηρία και το Μαρόκο ελκύουν το 70% περίπου των ξένων επενδύσεων στην ήπειρο. Από το 1998, η Αίγυπτος έγινε πλήρες μέλος της COMESA (Common Market for the Eastern and Southern Africa), κατέχοντας ένα σημαντικό μέρος (11% περίπου) των ενδοεμπορικών συναλλαγών. Η Αίγυπτος δεν έχει τον καθοριστικό ρόλο της Νιγηρίας στην ECOWAS (Economic Community of West-African States) και της Νοτίου Αφρικής στη SADC (Southern-African Development Community), είναι μέλος όμως της FTA (Free Trade Area) της COMESA και δραστηριοποιείται ουσιαστικά για τη δημιουργία μιας πολιτικής και οικονομικής ένωσης μέχρι το 2025. Δραστηριοποιείται, ακόμη, σε ευρεία βιομηχανική κλίμακα σε χώρες, όπως η Κένυα και η Ουγκάντα, και μαζί με την Τυνησία, το Μαρόκο και την Ιορδανία υπέγραψε πρόσφατα την συμφωνία Agadir που απελευθέρωσε το εμπόριο μεταξύ τους.

Παράλληλα και σε συνεργασία με την COMESA, η Αίγυπτος συμμετέχει στη NEPAD (New Partnership for Africa's Development). Πρόκειται για μια συνεργασία των Αφρικανικών χωρών με σκοπό την υιοθέτηση μιας κοινής στρατηγικής για τη βελτίωση των όρων διαβίωσης και ανάπτυξης. Η συνεργασία αυτή κυρώθηκε το 2002 με τη δημιουργία της Αφρικανικής Ένωσης. Η προσπάθεια του Hosni Mubarak να παίξει ουσιαστικό ρόλο στη NEPAD υποσκελίζεται, όμως, από τους κύριους δρώντες Olusegun Obasanjo και Thabo Mbeki, προέδρους της Νιγηρίας και Νοτίου Αφρικής αντίστοιχα.

Η ΑΙΓΥΠΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΡΑΒΟΪΣΡΑΗΛΙΝΗ ΔΙΑΜΑΧΗ: ΕΝΑΣ ΔΕΣΜΙΟΣ ΠΡΟΝΟΜΙΟΥΧΟΣ

Πρόδρομος Χατζηκωνσταντίνου

Ο ρόλος της Αιγύπτου στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη σήμερα εμφανίζεται υποβαθμισμένος. Αυτό, όμως, δεν σημαίνει πως η αραβοϊσραηλινή διαμάχη έχει διαγραφεί από την αιγυπτιακή ατζέντα. Αντίθετα, με μία συνεχή και σημαντική παρουσία στην προσπάθεια επίλυσης του παλαιστινιακού ζητήματος, η Αίγυπτος διεκδικεί ένα κομβικό ρόλο.

Δεν θα απείχε πολύ από την αλήθεια ο ισχυρισμός ότι η αραβοϊσραηλινή διαμάχη έχει πάψει να είναι όντως αραβοϊσραηλινή από το 1979, από τη στιγμή δηλαδή που η Αίγυπτος αποφάσισε να γίνει η πρώτη αραβική χώρα που θα δημιουργούσε ρήγμα στο περιφερειακό κύκλο της σύγκρουσης, προσφέροντας ειρήνη στο Ισραήλ. Η «αποχώρηση» και της Ιορδανίας, το 1994, από το «αντιισραηλινό μπλοκ» είχε σαφώς μικρότερο αντίκτυπο -ίσως- γιατί η σύγκρουση είχε προ πολλού μετατραπεί ως προς την ουσία της σε ισραηλοπαλαιστινιακή, καθώς την απώλεια της Αιγύπτου, η οποία είχε πρωταγωνιστήσει σε όλες τις πολιτικοστρατιωτικές κρίσεις και πρωτοβουλίες της περιόδου 1948-1973, την ακολούθησε ένα «αραβικό μούδιασμα» που ανάλογα με τις περιστάσεις καλυπτόταν από ρητορικά ξεσπάσματα. Μετά τη δολοφονία του Sadat ο Mubarak, αντιλαμβανόμενος τον κίνδυνο, επιδίωξε και σε μεγάλο βαθμό κατάφερε να προβάλλει μια πιο ισορροπημένη στάση, χωρίς ωστόσο σε καμία στιγμή να επιτύχει την «παλινόρθωσή» του Καΐρου ως βασικό παράγοντα της διαμάχης.

Η κρίση στα παλαιστινιακά εδάφη ως αποτέλεσμα της νίκης της Hamas στις παλαιστινιακές εκλογές αποτέλεσε για την Αίγυπτο ευκαιρία για μια πιο άμεση ανάμιξη στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη. Η Αίγυπτος παρέχει στη νέα παλαιστινιακή κυβέρνηση ένα άνοιγμα προς τον έξω κόσμο, μέσα από τη διεθνή της θέση και τις καλές σχέσεις με τις ΗΠΑ και το Ισραήλ. Το Κάιρο αποτέλεσε παλιότερα το διαμεσολαβητή στις μυστικές συνομιλίες για την επίτευξη συμβιβασμού μεταξύ της Hamas και της Fatah και, μετέπειτα, για την επίτευξη συμφωνίας για το σχηματισμό κυβέρνησης εθνικής ενότητας. Το περιθώριο αποτελεσματικών ελιγμών εκ μέρους της Αιγύπτου, περιορίζεται όμως τόσο από τη συνεχιζόμενη αδυναμία δημιουργίας κυβέρνησης εθνικής ενότητας όσο και από τον οικονομικό αποκλεισμό των Παλαιστινίων που, προκειμένου να αρθεί, θα πρέπει η Hamas να αποδεχθεί τους όρους που έχει θέσει το Κουαρτέτο (ΕΕ, ΗΠΑ, ΟΗΕ, Ρωσία)

Η άνοδος της Hamas, η ισλαμιστική ατζέντα της στο εσωτερικό και η πολεμική της εναντίον της διαφθοράς των Παλαιστινιακής Αρχής, μπορούν να συνδυαστούν με τη γενικότερη άνοδο του πολιτικού Ισλάμ στην περιοχή της Μέσης Ανατολής. Στην Αίγυπτο, η άνοδος των Αδελφών Μουσουλμάνων στις εκλογές του 2005 και οι εσωτερικές αντιδράσεις για αλλαγές δημιουργούν κλυδωνισμούς στην κρατική εξουσία, ιδιαίτερα αν ταυτιστούν με τις αντίστοιχες αντιδράσεις και αλλαγές στην υπόλοιπη περιοχή.

Με άλλα λόγια, αφενός είναι προς το συμφέρον της Αιγύπτου να βρεθεί λύση στην κρίση πριν η κατάσταση στη Γάζα φτάσει στο απροχώρητο, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο τις «πιέσεις» στα σύνορα με την Αίγυπτο. Η διαχείριση αυτών των πιέσεων είτε αναφέρεται στον έλεγχο των συνόρων είτε στην προσπάθεια ανακούφισης των προσφύγων, αν και δεν θα μοιάζει σε τίποτα με την άμεση διοίκηση της περιόδου 1949-67, και ίσως ακριβώς για αυτόν τον λόγο, θα είναι μάλλον πηγή εσωτερικών και εξωτερικών προβλημάτων παρά μια ευκαιρία για την αναβάθμιση του ρόλου της, τη στιγμή μάλιστα που όλη αυτή η διαδικασία αναγκαστικά θα περάσει υπό το πρίσμα της αιγυπτιοισραηλινής ειρήνης.

Από την άλλη, όμως, μια ενδεχόμενη ευτυχής κατάληξη της κρίσης θα μεταφραστεί ως επιτυχία του μοντέλου της Hamas -προσφερόμενο για αντιγραφή. Το καθεστώς Mubarak όντας δεσμευμένο στα πλαίσια της ειρηνευτικής διαδικασίας, δεν έχει τη δυνατότητα ελιγμών πέρα από αυτά. Δεν μπορεί δηλαδή να διαπραγματευτεί εν μέσω όξυνσης των σχέσεων με το Ισραήλ. Έτσι, καθίσταται εξαιρετικά

ευάλωτο στις επιθέσεις της Μουσουλμανικής Αδελφότητας, υποψήφιας να επαναλάβει το πείραμα της Hamas. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι μια δήλωση του ηγέτη της Αδελφότητας, Mohamed Mahdi Akef (αναφερόμενος στην παράλληλα εκτυλισσόμενη κρίση στο Λίβανο) όπου αφενός δήλωνε έτοιμος να στείλει 10.000 μέλη της Αδελφότητας ως εθελοντές και αφετέρου έκανε λόγο για ηγέτες του αραβικού κόσμου που αν δεν ήταν μουσουλμάνοι η οργάνωση θα τους είχε εξοντώσει για την επαίσχυντη στάση τους κατά τη διάρκεια του πολέμου του Ισραήλ στο Λίβανο.

Σήμερα, το Κάιρο κάνει προσεκτικές και μικρής εμβέλειας κινήσεις λόγω των παραπάνω περιορισμών, συνειδητοποιώντας ότι η επιρροή που μπορεί να ασκήσει η Αίγυπτος στη παρούσα φάση είναι υποπολλαπλάσια συγκριτικά με την δεκαετία του '60 όταν ο Νάσερ επηρέαζε σημαντικά την PLO. Για την ώρα, ο μεσολαβητικός ρόλος της Αιγύπτου περιορίζεται στις διαπραγματεύσεις για την απελευθέρωση του Ισραηλινού στρατιώτη που αιχμαλωτίστηκε από Παλαιστίνιους τον Ιούνιο.

Παράλληλα, ορισμένες πρωτοβουλίες προωθούνται μέσα από περιφερειακές συνεργασίες, έχοντας, όμως, μικρά αποτελέσματα. Σε συνεδρίαση του Αραβικού Συνδέσμου στο Κάιρο στις 13 και 19 Νοεμβρίου, διαπιστώθηκε πλήρης αδυναμία από τους Άραβες ηγέτες να προσφέρουν οικονομική βοήθεια προς τα παλαιστινιακά εδάφη, αφού δεν μπορούσαν να υπερκεράσουν τις κυρώσεις του Κουαρτέτου. Το Ισραήλ ελέγχει απόλυτα όλες τις επίσημες διόδους μεταφοράς χρημάτων προς τις παλαιστινιακές τράπεζες, κάτι που σημαίνει ότι τα χρήματα πρέπει να περάσουν από τα σύνορα, αποφεύγοντας τον ισραηλινό, αλλά και τον αιγυπτιακό έλεγχο.

Στις ίδιες συναντήσεις προτάθηκε η σύγκληση μιας νέας διεθνούς συνδιάσκεψης για την ειρήνη ανάμεσα στα μόνιμα μέλη του Συμβουλίου Ασφαλείας, τις αραβικές χώρες και το Ισραήλ. Συστήθηκε, μάλιστα, μια τριμερής επιτροπή με επικεφαλής το Γενικό Γραμματέα του Αραβικού Συνδέσμου Amr Moussa, η οποία θα αναλάβει πρωτοβουλίες προκειμένου να προσελκύσει μεγαλύτερο διεθνές ενδιαφέρον για το Παλαιστινιακό. Παρά το γεγονός ότι η στάση της Αιγύπτου στις αποφάσεις ήταν σαφώς υπέρ της σύστασης της επιτροπής και της έναρξης νέων συνομιλιών, αρνήθηκε να πάρει μια πιο σκληρή στάση απέναντι στο Ισραήλ, όπως και η Ιορδανία.

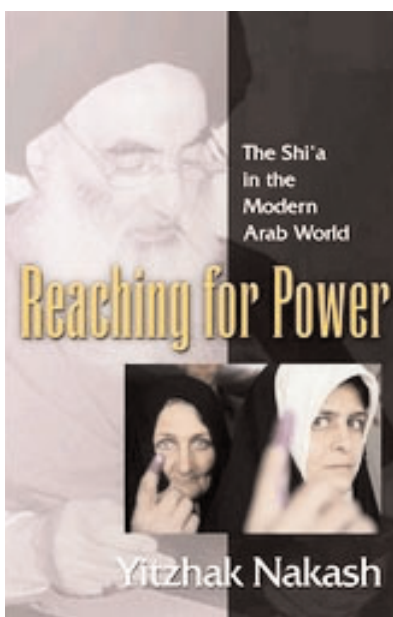
Η Αίγυπτος, στην προσπάθειά της να παίξει αποφασιστικότερο ρόλο στην αραβοϊσραηλινή διαμάχη, μπορεί να προωθήσει πρωτοβουλίες με την Ιορδανία, αφού οι δύο χώρες διατηρούν πολύ καλές σχέσεις με το Ισραήλ και τις ΗΠΑ. Σε μια συνάντηση που είχε ο πρόεδρος Hosni Mubarak με τον Ιορδανό βασιλιά Abdullah II στις αρχές Οκτωβρίου, κάλεσαν για αραβική ενότητα πάνω στο παλαιστινιακό ζήτημα και για επανέναρξη των ειρηνευτικών συνομιλιών. Παράλληλα, όμως, δήλωσαν αδυναμία να προχωρήσουν σε ουσιαστικότερες πολιτικές, όσο οι δύο πλευρές (Fatah-Hamas) δεν καταλήγουν σε συμφωνία.

Οι -συγκριτικά- καλές σχέσεις με το Ισραήλ και τις ΗΠΑ όπως και η ύπαρξη κάποιου επιπέδου επιρροής μέσα στην Παλαιστίνη -που ασφαλώς απέχει πολύ από το να χαρακτηριστεί «μοχλός πίεσης»- δεν αρκούν για να παίξουν το ρόλο της βάσης σε μια αραβική, πόσο μάλλον σε μια αμιγώς αιγυπτιακή πρωτοβουλία. Την ίδια στιγμή το υφιστάμενο περιβάλλον της σύγκρουσης, δηλαδή το πλέγμα σχέσεων μεταξύ του Ισραήλ, των Παλαιστίνιων και του Κουαρτέτου και σε κάποιο βαθμό οι αμφίδρομες επιδράσεις με τα ζητήματα του Ιράν, του Λιβάνου και του Ιράκ, αναγκάζουν χώρες όπως η Αίγυπτος και η Ιορδανία σε πιο ρηξικέλευθες πρωτοβουλίες. Η αναφορά του Ιορδανού Μονάρχη για τον κίνδυνο τριών εμφυλίων πολέμων (Παλαιστινιακά Εδάφη, Ιράκ, Λίβανος) στη Μέση Ανατολή συναντά ήδη την πλώ της στο αιγυπτιακό Δέλτα.

Yizhak Nakash, *Reaching for Power* *The Shi'a in the Modern World* Princeton University Press, Princeton and Oxford, 2006

Μαριάννα Αθανασοπούλου
Πρόδρομος Χατζηκωνσταντίνου

Το έργο του Yizhak Nakash, καθηγητή Ισλαμικών και Μεσανατολικών σπουδών στο Πανεπιστήμιο Brandeis της Μασαχουσέτης, αποτελεί τον καρπό δεκαετούς έρευνας και συγκριτικής μελέτης των παραγόντων που επηρέασαν την πολιτική και κοινωνική εξέλιξη των σιιτικών πληθυσμών της Σαουδικής Αραβίας, του Λιβάνου, του Μπαχρέιν και του Ιράκ, από τον καιρό της διάλυσης της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και της εμφάνισης του εθνικού κράτους στον αραβικό κόσμο μέχρι και το 2005.

Τα γεγονότα στο Ιράκ, ο πόλεμος στο Λίβανο αλλά και η αναβάθμιση του γεωπολιτικού ρόλου του σιιτικού Ιράν στην περιοχή της Μέσης Ανατολής κάνουν το έργο του Yizhak Nakash εξαιρετικά επίκαιρο. Ο ρόλος των Σιιτών είναι ιδιαίτερα σημαντικός για την αποκλιμάκωση της κρίσης στο Ιράκ και την εξεύρεση λύσης για το αδιέξοδο στο οποίο βρίσκονται χώρες, όπως η Σαουδική Αραβία και ο Λίβανος, εξαιτίας του κοινωνικού αναβρασμού και της ισλαμιστικής

έξαρσης που παρατηρείται στο εσωτερικό τους.

Η ιστορική πορεία της μειονοτικής, εντός του Ισλάμ, σιιτικής τάσης, η ανάλυση του δόγματος του σιιτισμού και οι διαφορές του με αυτό της σουνιτικής πλειοψηφίας παρουσιάζονται στην εισαγωγή του έργου. Το βιβλίο επικεντρώνεται στον κλάδο των «Δωδεκαδιστών» που αποτελούν το 90% των σιιτικών κοινοτήτων της Σαουδικής Αραβίας, του Λιβάνου, του Μπαχρέιν και του Ιράκ.

Οι πολιτικές εξελίξεις και ο συσχετισμός των δυνάμεων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής μετά την πτώση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας, διαμόρφωσαν ένα αρνητικό περιβάλλον για τους σιιτικούς πληθυσμούς, οι οποίοι βρέθηκαν αποκλεισμένοι από τα πολιτικά και οικονομικά κέντρα αποφάσεων. Ένα ιδιαίτερα ενδιαφέρον κομμάτι του βιβλίου αποτελεί η μελέτη της ιστοριογραφίας, που παρουσιάζει το ρόλο που διαδραμάτισαν οι σουνιτικές και σιιτικές κοινότητες των υπό εξέταση χωρών σε διάφορα γεγονότα-σταθμούς. Υπάρχει αδυναμία διαμόρφωσης ενός κοινού παρελθόντος, αφού πολλά ιστορικά στοιχεία παρουσιάζονται αντιφατικά. Αυτό συμβαίνει, γιατί οι σουνιτικές ελίτ χρησιμοποίησαν την ιστοριογραφία προκειμένου να νομιμοποιήσουν την εξουσία τους ή να εμποδίσουν άλλες πολιτικές δυνάμεις να αναδειχθούν. Ένα αξιοσημείωτο παράδειγμα που αναφέρει ο συγγραφέας αφορά στον ιδρυτή της Σαουδικής δυναστείας, Muhammad Ibn Saud, που, ενώ στη σαουδαραβική ιστοριογραφία παρουσιάζεται ως ήρωας των Αράβων και υπερασπιστής του Ισλάμ, από Σίιτες συγγραφείς παρουσιάζεται ως σύμμαχος των χριστιανών και προδότης του Οθωμανικού χαλιφάτου και του Ισλάμ.

Στη Σαουδική Αραβία και το Μπαχρέιν, που ουσιαστικά κατακτήθηκαν από δύο μεγάλες σουνιτικές φατρίες, τους al-Saud και al-Khalifa αντίστοιχα, οι σιιτικοί πληθυσμοί αντιμετωπίστηκαν ως ξένο σώμα. Στη Σαουδική Αραβία η σιιτική μειονότητα βρέθηκε επανειλημμένως στο στόχαστρο του υπερσυντηρητικού Ουαχαμπίκου ιερατικού κατεστημένου, το οποίο κατέβαλλε συστηματικές προσπάθειες βίαιου προσπλιτισμού τους. Με την έκρηξη των τιμών του πετρελαίου και την οικονομική άνθηση των δύο χω-

ρών, οι σιιτικοί πληθυσμοί παρέμειναν το φτωχότερο κομμάτι του πληθυσμού, με μεγάλα ποσοστά ανεργίας, καθώς οι κυβερνήσεις προχώρησαν σε εισαγωγή ξένου εργατικού δυναμικού. Σε πολλές περιπτώσεις εκδηλώθηκαν κοινωνικές αναταραχές, οι οποίες, αν και κατεστάλησαν βίαια, δημιούργησαν τις προϋποθέσεις για κάποιες μεταρρυθμίσεις.

Οι Σίιτες βρέθηκαν σε εξαιρετικά δυσχερή θέση και στο Ιράκ. Η αντικατάσταση της σουνιτικής Οθωμανικής εξουσίας από το βασιλιά Faysal και τη βρετανική επιρροή δεν άλλαξε ουσιαστικά την κατάσταση για τους παραγκωνισμένους Σίιτες, που αποτελούν την πλειοψηφία του πληθυσμού. Η κατάσταση χειροτέρευε ακόμα περισσότερο μετά την άνοδο του κοσμικού Μπάαθ στην εξουσία. Οι Σίιτες κρατήθηκαν μακριά από πολιτικές-διοικητικές θέσεις, παρά το γεγονός ότι ο ρόλος τους στην ανεξαρτητοποίηση της χώρας από τη βρετανική κηδεμονία υπήρξε σημαντικός. Ο Saddam Hussein προσπάθησε να χρησιμοποιήσει τους Σίιτες στον πόλεμο με το Ιράν (1980-88) και στον πόλεμο του Κόλπου (1991), τραβώντας μια διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε «καλούς» και «κακούς» ανάλογα με τη στάση που τηρούσαν. Η πτώση του Saddam Hussein μετά την αμερικανική εισβολή του 2003 είχε ως αποτέλεσμα την ισχυροποίηση των ομάδων εκείνων - Κούρδοι και Σίιτες - που βρίσκονταν μέχρι τώρα στο περιθώριο της πολιτικής ζωής.

Η περίπτωση του Λιβάνου διαφοροποιείται σε σχέση με τις παραπάνω χώρες ως προς το ότι η διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας και η ένταξη της χώρας στη γαλλική σφαίρα επιρροής σήμανε την υποταγή τόσο των Σουνιτών όσο και των Σιιτών στην πολιτική κυριαρχία της μαρωνιτικής χριστιανικής κοινότητας της χώρας, που αποτελούσε την εποχή εκείνη τη μεγαλύτερη κοινότητα της χώρας. Έκτοτε, η δημογραφική σύνθεση του Λιβάνου άλλαξε μεν, με τους Σίιτες να αποτελούν πλέον τη μεγαλύτερη κοινότητα, αλλά το πολιτικό σύστημα συνέχισε να ευνοεί τους Μαρωνίτες. Οι μεγάλες ανισότητες μεταξύ των διαφόρων ομάδων που αναζητούσαν μερίδιο πολιτικής εξουσίας αλλά και η παρουσία των μαχητών της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης στα εδάφη του Νοτίου Λιβάνου και ο αποσταθεροποιητικός τους ρόλος, οδήγησαν στο ξέσπασμα εμφυλίου πολέμου από το 1975 μέχρι το 1990. Μετά το πέρας του εμφυλίου, κατά τον οποίο η Hizbollah αναδείχθηκε σε αδιαμφισβήτητο εκπρόσωπο της σιιτικής κοινότητας της χώρας, παραγκωνίζοντας την περισσότερο μετριοπαθή Amal, η κατάσταση για τους Σίιτες είναι ευνοϊκότερη, αφού η αντιπροσώπευσή τους στο κοινοβούλιο έχει αυξηθεί. Εντούτοις, εξακολουθούν να αποτελούν την πλέον εξαθλιωμένη οικονομικά και κοινωνικά πληθυσμιακή ομάδα.

Το τελευταίο κεφάλαιο του βιβλίου είναι αφιερωμένο στη μελέτη των συνεπειών της 11ης Σεπτεμβρίου και της αυξημένης αμερικανικής εμπλοκής στη Μέση Ανατολή στους σιιτικούς θύλακες των ανωτέρω χωρών. Ο συγγραφέας εκτιμά ότι ο έντονος μιλιταρισμός και εξτρεμισμός των Σουνιτών έχει αναδείξει τη μετριοπάθεια και τον πραγματισμό των εκπροσώπων του σιιτικού Ισλάμ στον αραβικό κόσμο και, συνεπώς, οι Σίιτες έχουν αποσπάσει την εύνοια των ΗΠΑ. Η εύνοια αυτή έχει ήδη μεταφραστεί σε κάποιες μεταρρυθμίσεις που επιτρέπουν μεγαλύτερη ελευθερία του λόγου στο Μπαχρέιν και στη Σαουδική Αραβία. Όσον αφορά στο Λίβανο, στην προσπάθειά της να αποτρέψει την ταύτισή της από τη διεθνή κοινότητα με τον τυφλό τρόπο και τον ιεροπολεμικό λόγο της al-Qaeda, η Hizbollah έχει εγκαταλείψει την ιδέα της εγκαθίδρυσης Ισλαμικού κράτους στο Λίβανο και έχει δώσει έμφαση στη συμμετοχή της στην πολιτική διαδικασία, μειώνοντας αισθητά την ένταση του ένοπλου αγώνα της εναντίον του Ισραήλ. Σύμφωνα με το Nakash, τα πάντα θα κριθούν από την κατάσταση στο Ιράκ. Η αδυναμία της κυβέρνησης Bush να αξιοποιήσει το σιιτικό παράγοντα για τη δημιουργία μιας γέφυρας επικοινωνίας με τους Ισλαμιστές, ίσως να αποβεί μοιραία για τα σχέδια των Αμερικανών σχετικά με τη δημιουργία μιας νέας τάξης πραγμάτων στη Μέση Ανατολή. Ανεξάρτητα πάντως από την όποια έκβαση της κατάστασης στο Ιράκ για τους Αμερικανούς, μετά την de facto πολιτική ενίσχυση των Σιιτών, οι σουνιτικές ελίτ της Σαουδικής Αραβίας και του Μπαχρέιν και η Μαρωνιτική τάξη του Λιβάνου δεν θα μπορέσουν να συνεχίσουν να αγνοούν το σιιτικό παράγοντα για πολύ καιρό ακόμα.

Ελληνοαιγυπτιακές Σχέσεις

Αλεξάνδρα Καραϊσκού, Παναγιώτης Μπακάλης

Σήμερα διαβιούν περίπου 5.000 Έλληνες στην Αίγυπτο. Συγκεντρώνονται κατά κύριο λόγο στο Κάιρο και την Αλεξάνδρεια, όπου εξακολουθούν να λειτουργούν ελληνικοί σύλλογοι και σχολεία. Το Πατριαρχείο Αλεξανδρείας, η αυτονομία του οποίου βάσει του Οργανικού Νόμου του 1930 έγινε σεβαστή από όλες τις αιγυπτιακές κυβερνήσεις, αποτελεί το σημείο αναφοράς της ελληνοαιγυπτιακής κοινότητας.

Αντίστοιχα, οι Αιγύπτιοι που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα ανέρχονται περίπου σε 20.000 (6η μεγαλύτερη μεταναστευτική ομάδα) και απασχολούνται κυρίως στην αλιεία και τις οικοδομικές εργασίες. Τυχάνουν σε γενικές γραμμές καλής μεταχείρισης από τις ελληνικές αρχές, με την εξαίρεση κάποιων γραφειοκρατικών προβλημάτων. Περίπου το 70% διαθέτει πράσινη κάρτα, ενώ 9.500 άτομα είναι εγγεγραμμένα στο ΙΚΑ.

Αναφορικά με τις διμερείς σχέσεις, η Αίγυπτος είναι ένας από τους σημαντικότερους εμπορικούς εταίρους της Ελλάδας στη Μέση Ανατολή, με συνολικό όγκο συναλλαγών 273 εκατομμυρίων ευρώ για το 2005. Αποτελεί τον 4ο μεγαλύτερο εμπορικό εταίρο στην περιοχή, μετά το Ισραήλ (343 εκ.), τη Λιβύη (600 εκ.), και τη Σαουδική Αραβία (2140 εκ.), με τις οποίες όμως ο μεγάλος όγκος συναλλαγών οφείλεται στις ελληνικές εισαγωγές πετρελαίου. Το σημαντικότερο εισαγωγίμο προϊόν είναι τα ορυκτά καύσιμα που καλύπτουν το 30,8% της συνολικής αξίας των εισαγωγών, παρά τη στροφή σε άλλες αγορές που φαίνεται να έχει γίνει. Το σημαντικότερο εξαγωγίμο προϊόν της Ελλάδας στην Αίγυπτο είναι πλέον το βαμβάκι, που καλύπτει το 39% του συνόλου των εξαγωγών, ξεπερνώντας την παραδοσιακή πρωτοκαθεδρία του καπνού.

Όσον αφορά στην ελληνική επενδυτική παρουσία, υπάρχει μία δυναμική αύξηση χάρη στην υπογραφή αρκετών διακρατικών συμφωνιών, αλλά και στις οικονομικές μεταρρυθμίσεις, με το συνολικό επενδυτικό κόστος για το 2005 να ανέρχεται στα 110 εκ. ευρώ. Αν και η Ελλάδα κατατάσσεται μόλις 13η σε επενδύσεις ανάμεσα στις χώρες της ΕΕ, σημαντικές ελληνικές εταιρίες, όπως ο Όμιλος Λάτση, ο Όμιλος Βαρδινογιάννη, η TITAN, η Τράπεζας Πειραιώς και η Αλουμίλ έχουν συνολικές επενδύσεις πάνω από 600 εκατομμύρια ευρώ την τελευταία δεκαετία.

Η συνεργασία μεταξύ Αιγύπτου και Ελλάδας προβλέπεται να επεκταθεί στο άμεσο μέλλον στους κρίσιμους τομείς των τηλεπικοινωνιών, της ενέργειας, των μεταφορών και του τουρισμού. Το Μάιο του 2006 υπογράφηκε Μνημόνιο Συνεργασίας μεταξύ Ελλάδας και Αιγύπτου στον τομέα του φυσικού αερίου και του πετρελαίου. Εκτός από τη μεταφορά υδροποιημένου ή συμπιεσμένου φυσικού αερίου μέσω καραβιών, οι κυβερνήσεις Ελλάδος και Αιγύπτου εξετάζουν δύο ακόμα εναλλακτικές λύσεις για τη μεταφορά φυσικού αερίου από την Αίγυπτο στην Ελλάδα. Η πρώτη είναι μέσω του υπό κατασκευή αγωγού Αιγύπτου - Ιορδανίας - Συρίας - Τουρκίας, ο οποίος προβλέπεται να λειτουργήσει το 2008 και να έχει δυνατότητα μεταφοράς 10 δισ. κυβικών μέτρων αερίου το χρόνο. Η δεύτερη εναλλακτική, η κατασκευή υποθαλάσσιου αγωγού που θα συνδέει την Αίγυπτο με την Κρήτη, παρουσιάζει μεγάλες τεχνικές δυσκολίες. Τέλος, αναμένεται άμεσα να ανακοινωθεί η ακτοπλοϊκή σύνδεση Αλεξάνδρειας - Κρήτης - Πειραιά, η οποία δρομολογήθηκε με την υπογραφή του Μνημονίου Συνεργασίας για τις θαλάσσιες μεταφορές τον Ιούνιο του 2005.

Η συνεργασία στον τομέα της άμυνας περιορίζεται σε κοινές επιχειρήσεις μικρού μεγέθους και σε καμία περίπτωση η αμυντική συμφωνία του 1994 δεν αποτέλεσε αντιστάθμισμα της στρατιωτικής συμφωνίας Τουρκίας - Ισραήλ. Η Αίγυπτος, θέλοντας να διαφυλάξει τις σχέσεις της με την Τουρκία, τηρεί πολιτική ίσων αποστάσεων, καθώς αφενός συντάσσεται με τις αποφάσεις του ΟΗΕ, αναγνωρίζοντας μόνο τη νόμιμη κυβέρνηση της Κυπριακής Δημοκρατίας, και αφετέρου, στο πλαίσιο του Οργανισμού

Ισλαμικής Διασκέψεως, συντάσσεται με τα ψηφίσματα της Τουρκίας για τους Μουσουλμάνους της Θράκης, αν και συνήθως προσπαθεί να αμβλύνει το ακραίο επικριτικό ύφος των αρχικών κειμένων, ώστε να έχουν μια πιο μετριοπαθή τελική μορφή.

Αναφορικά με το ζήτημα της υφαλοκρηπίδας, η σύνδεσή της με το ζήτημα του Αιγαίου καθιστά δύσκολη την οποιαδήποτε διευθέτηση στην παρούσα φάση, αν και διπλωματικές πηγές επιβεβαιώνουν μία γενικότερη καλή διάθεση για την επίλυσή του. Πρέπει να σημειωθεί πως στο τέλος του Νοεμβρίου, το τουρκικό Υπουργείο Εξωτερικών κάλεσε την ελληνική πλευρά να διακόψει τις διαπραγματεύσεις με την Αίγυπτο για την οριοθέτηση της μεταξύ τους υφαλοκρηπίδας και τον καθορισμό της θαλάσσιας οικονομικής ζώνης.

Το ζήτημα των Κοπτών της Αιγύπτου

Βασιλική Χριστίνα Κατσαούνη

Οι Κόπτες της Αιγύπτου, η μεγαλύτερη αριθμητικά (κατά προσέγγιση 10-15 εκατ.) και μία από τις αρχαιότερες χριστιανικές κοινότητες στην Μέση Ανατολή, αποτελούν περίπου το 20% του συνολικού αιγυπτιακού πληθυσμού. Το ζήτημα των Κοπτών αναδύθηκε με ένταση στην πολιτική σκηνή τη δεκαετία του 1970 με την εμφάνιση ισλαμιστικών και φονταμελιστικών κινημάτων. Κρίσιμη καμπή ως προς την πολιτική συμμετοχή τους στάθηκε ασφαλώς και το κίνημα του Nasser το '52. Από τότε, το δημοκρατικό έλλειμμα (δημοκρατίας) δεν προσέφερε τους κατάλληλους διαύλους πολιτικής έκφρασης και διεκδικήσεων, οδηγώντας έτσι σε περιθωριοποίηση των Κοπτών στην πολιτική, τη διοίκηση και υποεκπροσώπησή τους στο κοινοβούλιο.

Από το 1991 σημειώνεται έξαρση βίαιων επεισοδίων από μαχητικές ισλαμιστικές οργανώσεις (π.χ. Al-Gama'a Al-Islamiya) που δρουν στο Κάιρο και στην Άνω Αίγυπτο (περιοχές με πυκνό πληθυσμό Κοπτών) και εφαρμόζουν τακτικές ένοπλης βίας και τρομοκρατίας (22 δολοφονίες Κοπτών το 1992 και 285 τραυματισμοί). Σύμφωνα με έκθεση του αμερικανικού Υπουργείου Εξωτερικών, τη διετία (μεταξύ των ετών) 1997-1999 δολοφονήθηκαν 31 Κόπτες από μουσουλμάνους εξτρεμιστές.

Η πρόσφατη αύξηση της πολιτικής δύναμης των Αδελφών Μουσουλμάνων (Muslim Brotherhood) άλλαξε σημαντικά το πολιτικό σκηνικό εγείροντας φόβους τόσο στο Εθνικό Δημοκρατικό Κομμα (NDP) όσο και στους Κόπτες, λόγω της προβολής συνθημάτων όπως: "το Ισλάμ είναι η μόνη λύση". Η ασαφής πολιτική agenda των Αδελφών Μουσουλμάνων προκαλεί ιδιαίτερη ανησυχία στα ανώτερα στρώματα των Κοπτών (ελίτ, επιχειρηματίες) αλλά και στη Δύση. Η ενδεχόμενη άνοδος των Αδελφών Μουσουλμάνων στην εξουσία θα οδηγούσε, σύμφωνα με τους Κόπτες, σε ένα συντηρητικό ισλαμικό κράτος, όπου θα αντιμετωπιζόνταν ως πολίτες β' κατηγορίας ("dhimmi") και όπου οι γυναίκες θα υφίσταντο διακρίσεις.

Κάποιοι αναλυτές θεωρούν πως το καθεστωτικό National Democratic Party σκόπιμα έχει εμφυσήσει τέτοιους φόβους για να κερδίσει αφενός την υποστήριξη των Κοπτών ψηφοφόρων και αφετέρου να πείσει τις ΗΠΑ πως η άνοδος των Αδελφών Μουσουλμάνων θα οδηγούσε στη δίωξη της κοπτικής κοινότητας, προσδοκώντας πρόσθετη αμερικανική ενίσχυση. Κόπτες ηγέτες φαίνεται πως υποστηρίζουν και αυτοί το καθεστώδες Mubarak ως έναν τρόπο αντιμετώπισης του ισλαμιστικού εξτρεμισμού.

ΕΚΤΑΚΤΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Δολοφονία Gemayel: Η επιστροφή του εμφυλίου στο Λίβανο;

Ηλίας Τασόπουλος

Οι κατηγορίες για τη δολοφονία του βουλευτή και Υπουργού Βιομηχανίας του Λιβάνου, Pierre Gemayel στρέφονται προς δύο κατευθύνσεις, τη Συρία και τη Hizbollah. Το τραγικό γεγονός έλαβε χώρα λίγες μέρες μετά την παραίτηση πέντε Σιιτών Υπουργών και την απόσυρση της Hizbollah από την κυβέρνηση Siniora, αλλά και κατά τη διάρκεια της προσπάθειας ανάθεσης της υπόθεσης δολοφονίας του Rafiq Al Hariri σε διεθνές δικαστήριο από τη λιβανική κυβέρνηση, υπόθεση στην οποία εμπλέκεται η Συρία. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως η δολοφονία έχει σημαντικά κόστη και για τους δύο κατηγορούμενους.

Εκτός από την ανατολή της ανάθεσης της δολοφονίας Hariri σε διεθνές δικαστήριο, οι κατηγορίες προς τη Συρία και τη Hizbollah βασίστηκαν στο δυνητικό όφελός τους από μία ένταση στην πολιτική ζωή του Λιβάνου, η οποία θα απέτρεπε την ενίσχυση των κρατικών θεσμών. Η Hizbollah θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί την πολυδιάσπαση που θα επακολουθούσε, καθώς είναι η καλύτερα οργανωμένη πολιτική ομάδα. Παράλληλα, το συριακό καθεστώς, που επιθυμεί τη διατήρηση του ρόλου του στο εσωτερικό του Λιβάνου, θα ήταν σε θέση να εκμεταλλευθεί την ένταση και να θεωρηθεί ως μία πιθανή εναλλακτική για τη σταθεροποίηση της χώρας τόσο από το εσωτερικό όσο κι από το διεθνές παράγοντα.

Ωστόσο, οι κατηγορίες που απευθύνονται στη Συρία εντείνουν τη διεθνή πίεση και παρεμποδίζουν την προσέγγισή της με τις ΗΠΑ. Μία τέτοια προσέγγιση φαινόταν εγγύτερα στον ορίζοντα, λόγω της απομάκρυνσης ηγετικών στελεχών από τη διακυβέρνηση Bush μετά τη νίκη των Δημοκρατικών στις ενδιάμεσες αμερικανικές εκλογές, αλλά και την προσπάθεια της Βρετανίας να αυξήσει την επιρροή της στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, καθοδηγώντας τις ΗΠΑ προς πιο συνεργατικές πολυμερείς επιλογές. Ταυτόχρονα, πρέπει να σημειωθεί πως η Συρία μόλις είχε αναγνωρίσει την κυβέρνηση του Ιράκ, χωρίς να επιμένει σε ένα σαφές χρονοδιάγραμμα αποχώρησης των αμερικανικών δυνάμεων. Είναι, ωστόσο, αμφίβολο αν η δολοφονία του Gemayel ωφελεί το συριακό καθεστώς, καθώς δεν πρέπει να αποκλειστεί η πιθανότητα να έχουν

→

εμπλακεί στη δολοφονία Σύριοι, που επιθυμούν να εμποδίσουν την προσέγγιση της Συρίας με τη Δύση.

Όπως αναφέρουν και κυβερνητικές συριακές εφημερίδες, η δολοφονία του Gemayel μπορεί να έγινε για να αποτραπεί η επικείμενη πτώση της κυβέρνησης Siniora από τις σχεδιασμένες διαδηλώσεις της αντιπολίτευσης. Πλέον, υπό το φόβο ευθέων κατηγοριών εναντίον της, η Hizbollah δεν είναι σε θέση να αναπτύξει τόσο έντονη δραστηριότητα όπως σχεδίαζε πριν, ώστε να διασαλεύσει τη δημόσια τάξη στο εσωτερικό και να προκαλέσει την κατάρρευση της κυβέρνησης Siniora.

Η στροφή στον εσωτερικό πολιτικό τομέα έγινε μία πολύ κρίσιμη διάσταση της στρατηγικής της Hizbollah, μετά τις θερινές επιχειρήσεις του Ισραήλ, καθώς δεν ήταν πλέον σε θέση να χρησιμοποιήσει την κύρια βάση των επιχειρήσεών της για επιθέσεις εναντίον του Ισραήλ από το νότιο Λίβανο. Πλέον, για να απειλήσει το Ισραήλ θα έπρεπε να χρησιμοποιήσει εγκαταστάσεις στη Βηρυτό και την Κοϊλάδα Bekaa. Αυτό σήμαινε πως θα έπρεπε να ελέγχει την κυβέρνηση του Λιβάνου, προκειμένου να μην αντιμετωπίσει προβλήματα παρέμβασης από τις δυνάμεις του ΟΗΕ. Συμμαχώντας με το χριστιανό Στρατηγό Michel Aoun, η Hizbollah προσπαθεί να προκαλέσει την πτώση της κυβέρνησης Siniora, ώστε να προκηρυχθούν εκλογές και να σχηματιστεί νέα κυβέρνηση εθνικής ενότητας, στην οποία η ίδια θα κατοχυρώσει δικαίωμα αρνησικυρίας στις αποφάσεις της.

Παρ' όλα αυτά, αρκετοί οπαδοί της διαδήλωσαν δύο μέρες μετά τη δολοφονία, κλείνοντας τη λεωφόρο που οδηγεί στο αεροδρόμιο, σε αντίδραση για τα πολιτικά συνθήματα που ακούστηκαν στην κηδεία του Gemayel, με το Nasrallah, όμως, να τους καλεί να εγκαταλείψουν τους δρόμους «άμεσα κι ακαριαία». Μετά τη διαδήλωση ξέσπασε διήμερη γενική απεργιακή κινητοποίηση με σκοπό την άσκηση πίεσης στους φιλοσύρους υπουργούς να επιστρέψουν στην κυβέρνηση, η οποία θα καταρρεύσει αν χάσει δύο ακόμα υπουργούς.

Ωστόσο, την τελευταία μέρα του Νοεμβρίου, ο Nasrallah κάλεσε σε μία «πολιτισμένη συγκέντρωση» τους οπαδούς του κινήματος, καθιστώντας σαφές πως η Hizbollah θέτει ως κυρίαρχο στόχο της την κατάληψη του κενού ισχύος στο Λίβανο. Πλέον, είναι σε θέση να εφαρμόσει τη στρατηγική της, με ελαφρές διαφοροποιήσεις, εκμεταλλευόμενη το γεγονός πως οι περισσότερες πολιτικές δυνάμεις στο Λίβανο κατηγορούν τη Συρία για τη δολοφονία Gemayel κι η κριτική στη Hizbollah δεν εστιάζεται στη διάπραξη της δολοφονίας, αλλά στη συνεργασία της με το συριακό καθεστώς, που επιτρέπει στη Συρία να παρακωλύει τη συγκρότηση ενός λειτουργικού πολιτικού συστήματος στο Λίβανο.

Είναι πολύ σημαντικό για τη Hizbollah να παρουσιάζεται ως ένας φορέας ικανός να αντιπροσωπεύσει το σύνολο του Λιβάνου, έτσι ώστε να μπορεί να νομιμοποιεί το δικαίωμα αρνησικυρίας στις αποφάσεις μίας μελλοντικής κυβέρνησης όπου θα συμμετέχει. Έχοντας ως στόχο να τονιστεί ο εθνικός χαρακτήρας του κινήματος, οι οργανωτές προέτρεψαν τους συμμετέχοντες στη διαδήλωση της 1ης Δεκεμβρίου να μεταφέρουν μόνο λιβανέζικες σημαίες μαζί τους.

Παράλληλα, η Hizbollah έχει καθορίσει ως κύριο στρατιωτικό της στόχο την κατάρριψη τουλάχιστον ενός ισραηλινού αεροσκάφους, ώστε να επιβεβαιώσει ότι είναι ο μόνος φορέας με δυνατότητα αντιπαράθεσης με το Ισραήλ, το οποίο εμφανίζεται ενισχυμένο από τις εξελίξεις στο Λίβανο. Το διαμορφωμένο διεθνές περιβάλλον εναντίον της Συρίας-ο Chirak δήλωσε πως δεν υπάρχει πλέον λόγος συνομιλιών με το συριακό καθεστώς- επιτρέπει στο Ισραήλ να αμβλύνει τη διεθνή πίεση για την έναρξη διαπραγματεύσεων με τη Συρία για τα Υψώματα Γκολάν. Η ελαχιστοποίηση της πιθανότητας προσέγγισης της Συρίας με τη Δύση διευκολύνει το Ισραήλ στην προσπάθειά του να αποτρέψει την επανακαμψη της επιρροής της Συρίας στο Λίβανο.

Ταυτόχρονα, ένας εμφύλιος στο Λίβανο δεν είναι μία απίθανη εξέλιξη. Ωστόσο, το Ισραήλ δεν επιθυμεί έναν εκτεταμένο εμφύλιο, καθώς η αστάθεια στο βορρά θα απειλήσει άμεσα την ασφάλεια του. Η έξαρση της βίας στο Λίβανο θα απειλήσει την παρουσία των δυνάμεων του ΟΗΕ στο νότιο Λίβανο, και μία αποχώρηση της διεθνούς δύναμης μπορεί να θέσει το Ισραήλ σε άμεσο κίνδυνο έκθεσης στο λιβανικό εμφύλιο. Παρ' όλα αυτά, ο αραβικός τύπος αναφέρει πως ένας περιορισμένος εμφύλιος ήταν ένας από τους στόχους των θερινών επιχειρήσεων του Ισραήλ, καθώς οι Ισραηλινοί ήλπιζαν πως οι Δρούζοι, οι Χριστιανοί και οι Σουνίτες θα επιτίθονταν στην αποδυναμωμένη Hizbollah.

Ένας εμφύλιος πόλεμος, σε αυτή τη χρονική στιγμή, όντως θα αποδυνάμωνε τη Hizbollah, μετακυλώντας ταυτόχρονα στο εσωτερικό του Λιβάνου τον κίνδυνο επιθέσεων προς το Ισραήλ. Επιπλέον, σε περίπτωση εμφύλιου, τα μυστικά όπλα, αλλά και οι εκπαιδευόμενοι της Hizbollah (που κρύφτηκαν κατά τη διάρκεια των θερινών επιχειρήσεων) θα έπρεπε να βγουν στην επιφάνεια μετατρέπόμενοι σε εμφανείς, πλέον, στόχους. Έπειτα, θα είναι πολύ πιο εύκολο για το Ισραήλ να επιτεθεί ξανά στη Hizbollah, μία προοπτική που φαίνεται να επιζητούν στελέχη του ισραηλινού στρατού.

Οι τελευταίες εξελίξεις στο Λίβανο επηρεάζουν τη συνολική περιφερειακή ισορροπία, καθώς οι ΗΠΑ θεωρούν το Λίβανο ως ένα βασικό μέτωπο στις προσπάθειές

τους να απομονώσουν τη Συρία και το Ιράν. Πολλοί αναλυτές θεωρούν πως η θερινή επίθεση του Ισραήλ στόχευε στην αποδυνάμωση της Hizbollah με τελικό στόχο τον εναγκαλισμό του Λιβάνου στο δυτικό στρατόπεδο.

Παράλληλα, το Ιράν θεωρεί το Λίβανο απαραίτητο γεωπολιτικό κομμάτι της αμυντικής στρατηγικής του καθώς φαίνεται να θεωρεί αναπόφευκτη μία στρατιωτική σύγκρουση με τις ΗΠΑ. Το Ιράν, αλλά και η Συρία, θέλουν να δείξουν πως -ως περιφερειακές δυνάμεις- δεν μπορούν να αποκλειστούν από τον τελικό διακανονισμό των ζητημάτων της περιοχής. Οι ΗΠΑ θα πρέπει να συνδιαλλαγούν μαζί τους για όλα τα άλλα περιφερειακά ζητήματα, ιδιαίτερα για το ζήτημα του Ιράκ.

Στον προηγούμενο εμφύλιο στο Λίβανο, οι δύο υπερδυνάμεις, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, προτίμησαν να παρακολουθήσουν τις εξελίξεις από μακριά, γεγονός που επέτρεψε στις περιφερειακές δυνάμεις να παίξουν πρωταγωνιστικό ρόλο. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί πως σε έναν πιθανό εμφύλιο, η Συρία θα μπορούσε να κληθεί να πάρει έναν ηγετικό ρόλο για τη σταθεροποίηση, όπως άλλωστε και την προηγούμενη φορά. Ωστόσο, σε αυτή τη χρονική συγκυρία, οι ΗΠΑ δεν είναι πιθανό να δεχθούν μια αύξηση της επιρροής της Συρίας στην περιοχή.

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

Χίλλ 3-5, 105 58 Αθήνα
Τηλ.: 210 33.12.325 Fax.: 21033.13.575

Δικτυακός χώρος: www.idis.gr

Επιστημονικός υπεύθυνος

Σωτήρης Ρούσσος

Αρχισυντάκτες

Μαρίνα Ελευθεριάδου
Ηλίας Τασόπουλος

Συντονίστρια

Άννα Αποστολίδου

Συντακτική Ομάδα

Μαριάννα Αθανασοπούλου
Άννα Αποστολίδου
Μαρίνα Ελευθεριάδου
Αλεξάνδρα Καραϊσκού
Χριστίνα Κατσαούνη
Ιωάννης Μαντζίκος
Παναγιώτης Μπακάλης
Ηλίας Τασόπουλος
Πρόδρομος Χατζηκωνσταντίνου

Σχεδιασμός

azúcar K

